

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ETNOLOGIJO IN KULTURNO ANTROPOLOGIJO
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

SARA PIRIH

Dragojla Milek

Življenje in delo v sozvočju z literarnim navdihom

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ETNOLOGIJO IN KULTURNO ANTROPOLOGIJO
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

SARA PIRIH

Dragojila Milek

Življenje in delo v sozvočju z literarnim navdihom

Diplomsko delo

Mentorici:
doc. dr. Mateja Habinc,
izr. prof. dr. Irena Novak Popov

Dvopredmetni univerzitetni študijski
program prve stopnje: Etnologija in
kulturna antropologija;
Dvopredmetni univerzitetni študijski
program prve stopnje: Slovenistika

Ljubljana, 2015

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentoricama doc. dr. Mateji Habinc in izr. prof. dr. Ireni Novak Popov za mentorstvo ter usmerjanje pri raziskovanju in pisanju o skoraj pozabljenem življenju in delu Dragojile Milek.

Zahvala za pomoč gre tudi Martini Kozorog Kenda z OŠ Kobarid, Slovenskemu šolskemu muzeju in knjižnici Ministrstva za kulturo.

Nazadnje pa en velik hvala družini Lucijanu, Mojci in Tilnu ter dragima Martinu Čeligu in Mileni Bratuž, ki ste mi študij finančno omogočili ter me vsak dan podpirali s svojo ljubeznijo in neomajnim zaupanjem vame.

Izveček

Dragojila Milek: Življenje in delo v sozvočju z literarnim navdihom

Diplomsko delo obravnava življenje in delo Dragojile Milek. Kot učiteljica in izobražena ženska je v drugi polovici 19. stoletja mnogo prispevala k razvoju Kobarida, v katerem je živel večino svojega poklicnega življenja. Kot ženski ji je bilo onemogočeno poklicno napredovanje ter literarna uveljavitev, a je kljub temu življenje posvetila čim kvalitetnejšemu poučevanju otrok ter pisanju poezije v okviru svojih najboljših možnosti. Kot učiteljica je bila vse življenje zavezana učiteljskemu celibatu kar poraja splošnejša vprašanja o vzrokih njegove vpeljave in veljave. Ta tematika vodi k polemiki o njenem odnosu s Simonom Gregorčičem in skuša preseči dosedanje romantizirane ter pretirano poveličevane predstave njune ljubezni. Dragojila Milek je kot pesnica ostala pozabljena in neopažena. Ker njene pesmi niso bile izdane v samostojni pesniški zbirki, se jih je do danes ohranilo samo trinajst in njihova analiza je prav tako del pričujočega diplomskega dela.

Ključne besede: Dragojila Milek, Simon Gregorčič, Kobarid, šolstvo, čitalništvo, učiteljski celibat, poezija, 19. stoletje

Abstract

The thesis discusses the life and work of Dragojila Milek. As a teacher and educated woman living in the late nineteenth century, she contributed greatly to the development of Kobarid, where she lived for most of her professional life. As a woman, she was prevented from advancing professionally and gaining literary recognition; despite this, she dedicated her life to the quality schooling of children and to create poetry to the best of her ability. Her teaching status bound her to life-long celibacy; today, this fact raises questions about the reasons and logic for the implementation and enforcement of this rule. This topic leads to the issue about her relationship with Simon Gregorčič and tries to surpass the conventional romanticized and overly glorified notions of their love. Dragojila Milek remained forgotten and unnoticed as a poet. As her poems were not published in a collection of poems, only thirteen poems have been preserved to this day and their analysis is one of the central emphases of this thesis.

Keywords: Dragojila Milek, Simon Gregorčič, Kobarid, school system, reading societies, teacher celibacy, poetry, 19th century

KAZALO

1	Uvod.....	1
2	Dragojila Milek pred prihodom v Kobarid.....	3
3	Kobarid.....	4
3.1	Šolstvo.....	5
3.1.1	Položaj žensk v šolstvu.....	5
3.1.2	Dragojila Milek kot učiteljica.....	6
3.2	Čitalništvo.....	9
4	Učiteljski celibat.....	11
5	Prijateljstvo ali ljubezen?.....	14
6	Poezija Dragojile Milek.....	18
6.1	Tematsko-motivna analiza.....	18
6.2	Ubesedovalni način.....	20
6.3	Lirski subjekt.....	21
6.4	Fonetični stil.....	21
6.5	Leksični stil.....	23
6.6	Sintaktični stil.....	24
6.7	Intertekstualnost.....	25
6.8	Vzroki za pozabo njenih pesmi.....	26
7	Dragojila Milek po odhodu iz Kobarida.....	26
8	Zaključek.....	28
9	Seznam virov.....	30
10	Seznam literature.....	34
11	Seznam prilog.....	37

1 Uvod

Slovenske zgodovine niso pisali le moški. Mnoge pisateljice in pesnice, ki so delovale v drugi polovici 19. stoletja, ostajajo prezrte in njihov trud tone v pozabo. To diplomsko delo govori o eni izmed njih – o Dragojili Milek.

Dragojila Milek je širši javnosti največkrat poznana kot "planinska roža" in ljubezen Simona Gregorčiča ter s tem vedno nekje v senci velikega pesnika. Tudi sama sem se pri izbiri teme za diplomsko delo najprej hotela osredotočiti na Simona Gregorčiča ter njegovo ljubezensko poezijo, a sem pri pregledu literature spoznala, da so dela Simona Gregorčiča že velikokrat obravnavana, obdelana ter interpretirana. Zaradi tega bi moje diplomsko delo postalo sinteza različnih pogledov nanj in na njegovo poezijo in bi vsebovalo bolj malo oz. nič izvirnega vedenja. Istočasno pa me je vedno bolj privlačila Dragojila Milek, saj se mi je v zvezi z njo pojavljalo vedno več neodgovorjenih vprašanj. Kdo je bila ona? Ali je res imela takšen vpliv nanj ali pa se je predstava njune ljubezni skozi leta in različne pisce samo pretirano poveličevala? Ker se v literaturi o Gregorčiču po njegovem odhodu iz Kobarida sled za njo izgubi, me je zanimalo, kako je v Kobaridu živela nadaljnjih petnajst let. Gledano z današnjega zornega kota o emancipiranosti žensk menim, da je bila, skupaj z drugimi učiteljicami, v svojem poklicu degradirana tudi zaradi svojega spola. Tako v slovenskem šolskem sistemu kot tudi v literarni sferi so v njenem času delovali skorajda izključno moški. Ženske so se tako na literarnem področju kot tudi v šolskem sistemu izjemno težko uveljavile, če pa jim je to uspelo, so bile deležne kritik s strani moških, ki so jih, po mojem mnenju, pogosto diskriminatorno vrednotili kot manj sposobne.

Namen diplomskega dela je celostna predstavitev življenja ter poklicnega in literarnega delovanja Dragojile Milek. Njegova zgradba sledi kronološkemu poteku dogodkov od njenega rojstva do smrti. Dragojila Milek je v Kobaridu živela petnajst let in v tem času ni delovala samo na svojem poklicnem področju, ampak tudi širše. V poglavju *Kobarid* obravnavam položaj učiteljic v takratnem šolskem sistemu ter razvoj čitalništva v Kobaridu, saj je Dragojila Milek sodelovala tudi pri aktivnostih kobariške čitalnice. Ti dve temi sem vključila v skupno poglavje zato, ker sta obe vezani na njeno bivanje v Kobaridu in predstavljata dve plati udejstvovanja v kraju – poklicno in pristočasno. Zdi se mi

pomembno, da se ne govori samo o prvem pol leta njenega delovanja v Kobaridu, ko je tam prebival tudi Simon Gregorčič, in da se ne pozabi preostalih petnajstih let. V večini literature je njen odnos s Simonom Gregorčičem opisan predvsem z Gregorčičeve perspektive ter kako je vplival nanj. Sama skušam na njun odnos gledati z njenega zornega kota ter ga bom v tej luči tudi obravnavala. Zdi se mi, da se je tekom let predstavljanje njunega odnosa romantiziralo pod vplivom predstav o nesojeni romantični ljubezni, saj sta bila oba zavezana celibatu.

Duhovniški celibat, ki je vezal Simona Gregorčiča, je danes bolj poznan, saj še vedno velja, učiteljski pa je bil ukinjen v prvi polovici 20. stoletja. Ker je učiteljski celibat vplival na njeno življenje, a hkrati nisem našla nobenih virov, ki bi govorili o njenem odnosu do njega, sem se v poglavju *Učiteljski celibat* podrobneje posvetila odzivom drugih učiteljic na njegovo veljavo na Slovenskem, saj je hkrati to področje tudi slabše raziskano. Raziskovanje sem omejila na pregled *Učiteljskega tovariša*, ki je objavljala pisma in odgovore učiteljic ter ostale članke na to tematiko v letih 1910 in 1937/38, ko so potekale burne razprave na to tematiko.

Dragojila Milek ni bila samo učiteljica, ampak tudi pesnica. Do danes se je ohranilo trinajst njenih pesmi, ki so predstavljene v prilogah na koncu diplomskega dela. Ker pesmi ni izdala v samostojnem zvezku, so bile mnoge med njimi uničene ter izgubljene. Pri analiziranju sem uporabila metodo Irene Novak Popov, ki sledi obravnavanju pesmi po določenih parametrih. Najprej se posvečam temam in motivom, pri ubesedovalnem načinu pa sem pozorna na način s katerim lirski subjekt predstavlja različna razmerja v pesmi. Z njegovega vidika do ubesedenega sveta analiziram lirski subjekt. Pomembna je tudi analiza stila, ki odseva avtoričin način pisanja. Njegova analiza je razdeljena na fonetični, leksični in sintaktični del. Določene pesmi se navezujejo na različne vrste vzorcev izrekanja in mišljena, ki jih obravnavam pri intertekstualnosti.

Pri analizi pesmi sem se srečala s problemom obsega analize, saj podrobna analiza vsake pesmi močno presega določeni okvir dolžine tega poglavja diplomskega dela. Tako pri poglavju *Poezija Dragojile Milek* obravnavam samo ključne značilnosti in posebnosti njene ohranjene poezije. Pri analizi njenih pesmi sem se posvetila izključno pesmim in sem vprašanja o različnih teorijah definiranja in klasificiranja literarno teoretskih pojmov

postavila na stran. Ti pojmi mi služijo kot pripomočki pri analizi in ne kot samostojne raziskovalne enote na katere bi fokusirala svoj raziskovalni predmet.

Primarnih virov o Dragojili Milek je malo. Glavni vir so njena redka ohranjena pisma, ki jih hranijo v Rokopisni zbirki in zbirki redkih tiskov v Narodni in univerzitetni knjižnici. Pomemben vir predstavljajo tudi časopisni članki iz *Učiteljskega tovariša*, *Ljubljanskega zvona*, *Soče*, *Domoljuba* in *Slovenskega naroda*. Med prvo svetovno vojno ni italijanska vojska uničila samo šolske opreme in učil, ampak tudi vse dokumente ter šolsko knjižnico, zato o kobariški šoli v času službovanja Dragojile Milek ni primarnih virov. Danes ohranjena šolska kronika, v kateri je zajeto tudi 19. stoletje, tako ni iz tega obdobja, ampak je bila napisana kasneje, saj so začele šolske kronike za kobariško šolo ponovno pisati šele »leta 1947« (Skočir 2008: 13). Zaradi časovne oddaljenosti je nujno kritično branje tako virov kot literature, saj se v njih pogosto odraža piščev pogled na dano tematiko.

2 Dragojila Milek pred prihodom v Kobarid

Podatki o Dragojili Milek pred prihodom v Kobarid leta 1872 so skopi, a se mi zdi pomembno, da jih zapišem, saj obsegajo 22 let njenega življenja.

Dragojila Milek se je rodila 11. novembra 1850 okoli desete ure zvečer Petru in Katarini Milek v Zalogu pri Ljubljani in je bila že naslednjega dne ob šestih popoldne krščena v župnijski cerkvi Device Marije v Polju (Mrak 2013: b. n. s.). Starši so jo poimenovali in jo tudi krstili z imenom Karolina, a se je zaradi narodne zavesti kasneje sama preimenovala v Dragojilo. Ker je bila to njena odločitev in želja, tudi sama v tem delu vedno uporabljam to ime. Njen oče je v Ljubljani služboval kot mestni stražnik (ibid.). Skozi Zalog je od leta 1849 do Ljubljane peljala tudi železnica in mu tako skrajšala čas vožnje na delo in domov. Družina se je kasneje preselila v Ljubljano, a ni znano kdaj. V času njenega šolanja še ni bilo ženskega učiteljišča, zato se je najprej šolala pri uršulinkah, kasneje pa je izpite opravljala v zasebnem učnem zavodu Julije Moos, kjer se je kasneje za učiteljski poklic izobrazila tudi njena dve leti mlajša sestra Viktorija (ibid.).

3 Kobarid

Dragojila Milek je prišla na svoje prvo delovno mesto v Kobarid jeseni leta 1872 zaradi povečanja tamkajšnje trivialke z dveh na tri razrede. Živela je v najeti sobi nad gostilno "Pri Kotlarju".

Kobarid je imel večinoma kmečki videz in le »srednji del trga je kazal obrtniški značaj« (Koblar 1962: 43). Hiše so bile večinoma krite s slamo. Kljub majhnosti pa je imel nekaj gostiln in manjših trgovin. Kobarid je postal občina leta 1850 (Marušič 1997: 68) in je ob štetju prebivalstva leta 1869 v njem živelo 767 ljudi (Berginc 1956: 20). Sredi trga je stala hiša Izidorja Pagliaruzzija in čeprav sta bili njegova tovarna za ovojni papir in predilnica za svilo že opuščeni, je bila njegova hiša še vedno najpremožnejša v Kobaridu (Koblar 1962: 43). Izidor Pagliaruzzi je bil tudi kobariški župan in je med drugim poskrbel, da se je jeseni 1874. leta začela »regulacija reke Idrije ter osuševanje kobariškega močvirja, ki so ga imenovali Blato« (Marušič 1997: 69). Dela so potekala več kot deset let. V času Dragojile Milek je bil Kobarid večinoma politično enotno liberalno usmerjen v okviru krovne politične stranke Sloga, ki je izdajala tudi glasilo Soča (ibid.: 72).

Za to, da je Andrej Gabršček Kobarid opisal kot »najbolj naroden trg« (1932: 231), je bila zaslužna predvsem »skupina ljudi, ki se je dobro zavedala pomena izobrazbe za vsestranski razvoj kraja« (Marušič 1997: 76). V to skupino so spadali učitelji, duhovščina ter izobraženi posamezniki, ki so se rodili in/ali živeli v Kobaridu. V njej je delovala tudi Dragojila Milek. Čeprav je po mojem mnenju vrednotenje obsežnosti njenega sodelovanja v kulturno-izobraževalnem razvoju Kobarida nemogoče, se mi zdi pomembno že samo dejstvo, da se je vključila v to gibanje in ni ostala distancirana od krajanov.

3.1 Šolstvo

3.1.1 Položaj žensk v šolstvu

Prelomno leto za spremembo položaja učiteljic je bilo 1869, saj je 14. maja tega leta tedanji cesar Franc Jožef podpisal in razglasil 3. državni ljudskošolski zakon. Ta zakon je nastal »po sporazumu s Cerkvijo in po določitvi novega šolskega nadzorstva« (Šverc, Mežan, Škrinjar in dr. 2007: 44). Do takrat so bile učiteljice zelo redke in so veljale bolj za izjemo kot pravilo, saj za izobraževanje učiteljic ni bilo nobene javne institucije. Dekleta so se potrebnega znanja lahko naučila »pri redovnicah, v privatni dekliški šoli ali pa same« (Schmidt 1988: 242). Za priznanje poklicne usposobljenosti so morale opraviti »izpit pri škofijskem šolskem nadzorniku iz pedagoških predmetov in iz splošnoizobraževalne učne snovi v obsegu osnovne šole« (ibid.: 243). Ker je bilo zasebno šolanje drago, so imele učiteljice večinoma višji socialni izvor ter so bile v splošnem tudi bolj izobražene od svojih moških kolegov (ibid.).

3. državni ljudskošolski zakon je vpeljal tudi splošno osemletno šolsko obveznost in je določal, da »je treba ustanoviti osnovno šolo povsod, kjer je v razdalji ene ure hoda po petletnem povprečju več kot 40 otrok, ki morajo obiskovati nad 4 kilometre oddaljeno šolo« (Schmidt 1970: 9). Za razširitev učnih programov in dosego načrtovanega dviga kakovosti pouka so se potrebovali tudi bolj izobraženi učitelji in učiteljice. V sklopu tega so nastala tudi ženska učiteljišča, ki so bila pri nas »v Celovcu, Ljubljani, Trstu in Gorici« (Schmidt 1988: 243) in so povzročila hiter dvig deleža učiteljic. Šolanje je bilo sedaj za dekleta tudi lažje finančno dostopno, saj je »država učiteljiščnice radodarno stipendirala« (ibid.: 245). Ta ženska učiteljišča so bila edine javne šole, ki so ženskam »omogočale višjo stopnjo izobrazbe in možnost zaposlitve, ki jim je prinesla zaslužek in neodvisnost« (Serše 2005: 42).

Pred sprejetjem 3. državnega ljudskošolskega zakona so lahko ženske poučevale bodisi v dekliških šolah bodisi ženska ročna dela v javnih šolah, nato pa jim je novi zakon dovoljeval tudi poučevanje dečkov v prvih štirih razredih osnovnih šol (Peček 1993: 61). Na to spremembo je vplivalo tudi »pojmovanje, da je šola vzgojna in ne le izobraževalna

institucija« (Peček 1993: 66). V prve štiri razrede osnovne šole so hodili otroci med šestim in enajstim letom starosti in učiteljice so jim bile tudi vzgojiteljice. Tedanje moško mišljenje lepo ponazarja stavek: »Ženski spol je slab in mehak in tako lahko pride ta slabost na otroke« (Ciperle 1878: 52). Ciperle nadalje ne pojasnjuje zakaj se mu zdi ženski spol slabši.

Vzrok za naraščanje števila učiteljic je bilo tudi pomanjkanje učiteljev. Peček piše, da »naj bi z zaposlovanjem žensk na eni strani rešili pomanjkanje učiteljev, hkrati pa tudi s ceneno žensko delovno silo vsaj nekoliko znižali ceno vedno dražje šole« (1993: 63), saj je 3. državni ljudskošolski zakon določal, »naj dobivajo učiteljice samo 80% učiteljske plače ob enakih pogojih« (Schmidt 1970: 21). Glavni razlog za nižjo plačo je bilo moško stališče, da učiteljicam ni potrebno vzdrževati družine, saj za učitelje niso veljala določila celibata. Plačo učiteljev in učiteljic so merili s štirimi plačilnimi razredi v razponu od 300 do 600 goldinarjev. Poleg izhodiščne manjše plače pa so imele učiteljice tudi neznatno možnost napredovanja po plačilnih razredih (Iz krogov kranjskih učiteljic 1897: 2), kar je še povečevalo njihovo finančno neenakopravnost z moškimi kolegi.

Mojca Peček o zaposlovanju učiteljic tudi dodaja, da »so navadno dobivale delo le tam, kjer ga učitelji niso sprejeli, v bolj zaostalih in odmaknjenih krajih« (1993: 68). To tezo lahko potrdim tudi v primeru Dragojile Milek, saj je Kobarid odmaknjen kraj na skrajnem zahodu slovenskega področja.

3.1.2 Dragojila Milek kot učiteljica

Šola v Kobaridu je bila ustanovljena leta 1785 kot enorazrednica, leta 1846 je postala dvorazrednica, leta 1872 trirazrednica ter je bila nato leta 1882 razširjena v štirirazrednico (L. 1821 – 1915 b. n. l: 1-5). Do leta 1870, ko še ni bilo šolskega poslopja, se je pouk izvajal po zasebnih hišah (ibid.), nato pa je bilo od »posestnika Ivana Gruntarja kupljeno gospodarsko poslopje, ki je bilo preurejeno v šolo« (Skočir 2008: 14).

Dragojila Milek je v Kobaridu poučevala od leta 1872 do 1889 (L. 1821 – 1915 b. n. l: 3) in je bila prva kobariška učiteljica. V času službovanja se je zamenjalo kar nekaj učiteljev,

s katerimi je delala. V oklepaje ob imenih učiteljev, ki so v Kobaridu poučevali v njenem času, navajam čas trajanja njihovih službovanj na kobariški šoli, razporejeni pa so po letu pričetka delovnega razmerja v Kobaridu (ibid.: 1-6):

- Fran Dominko (1859 – 1896)
- Ivan Bandelj (1865 – 1881 in 1884 – 1885)
- Feliks – Srečko Carli (1874 – 1877)
- Kristjan Bratina (1876 – 1877)
- Ivan Krajnik (1877 – 1878)
- Anton Korsic (1878 – 1879)
- Andrej Čok (1878 – 1880)
- Viktor Uršič (1879 – 1881)
- Anton Šekli (1880 – 1882)
- Matija Kenda (1881 – 1882)
- Andrej Volarič (1882 – 1884)
- Albert Dominko (1884 – 1889)
- Andrej Gabršček (1885 – 1886)
- Josip Rakušček (1889 – 1898)
- Anton Miklavič (1889 – 1923).

Josip Rakušček in Anton Miklavič sta se pridružila učiteljskemu zboru istega leta kot je Dragojila Milek odšla in iz pridobljenih podatkov ni natančno razvidno, ali so se njihove poti kdaj križale ali pa se niso nikoli srečali.

V vsem času njenega službovanja so poleg nje poučevale še tri učiteljice (L. 1821 – 1915 b. n. l: 4-6):

- Avgusta Uršič (1881 – 1883)
- Ana Šarf (1883 – 1886)
- Josipina Dominko (1885 – 1892).

Iz zgornjih podatkov je razvidno, da je bila Dragojila Milek kar devet let edina učiteljica in da so bile učiteljice v veliki manjšini. Večina njenih sodelavcev in sodelavk ima v primerjavi z njo precej krajše obdobje poučevanja v Kobaridu. Točni razlogi za takšne

razlike niso znani, zdi pa se mi, da so lahko povezani z nizkimi plačami na kobariški šoli, saj Koblar po *Slovincu* povzema, da je »učiteljska plača tako sramotna, da si vsak skuša čimprej pomagati drugam« (Koblar 1962: 340).

Kobariška šolska kronika opisuje Dragojilo Milek kot »izvrstno učiteljico, ki je silno veliko storila, da je postal Kobarid res najbolj naroden trg na Slovenskem, kakor je zaslovel« (L. 1821 – 1915 b. n. l.: 3). Z enakimi besedami jo opisuje tudi Andrej Gabršček (glej 1932: 191). Iz tega sklepam, da je avtor šolske kronike njen opis prepisal iz njegovega dela, saj je šolska kronika nastala kasneje. Gabršček pa še nadaljuje svojo hvalo, saj o njej piše:

»Prvo kobariško učiteljico Milekovo je Gregorčič ovekovečil, in tu ji dajem spričevalo, da – po zasluženju. Tako izobraženih učiteljic smo malo dobili iz poznejših modernejših izobraževališč. In že v tisti dobi je bila to žena, ki je kipela [od] narodne zavesti in je vedela, kaj hoče doseči med narodom. Zato jo je ljudstvo tudi spoštovalo in mladina jo je – ljubila.« (1932: 191)

Pri izobraževanju otrok je tako Dragojili Milek kot tudi drugim učiteljem na kobariški šoli veliko pomenilo znanje slovenskega jezika. Gabršček se svojega šolanja na kobariški šoli spominja:

»Kobariška šola je bila odlična. Poznam celo vrsto sošolcev ali takih, ki so bili pred mano ali za menoj in [so] imeli samo kobariško šolo, – pa kako so znali pisati! Videl sem pozneje v življenju srednješolce, ki so jih v slovenščini kobariški ljudski šolarji korenito potolkli. Tudi jaz sem pisal že takoj po kobariški šoli slovensko tako, da je bilo kar za tisk. /.../ Ne pretiravam, a čast tisti kobariški šoli! Njej se imam tudi jaz zahvaliti za vse poznejše svoje delovanje.« (1932: 263)

Sklepam, da je bilo znanje slovenskega jezika velika vrednota zaradi povezovanja jezika z narodno zavednostjo, kjer je jezik pomenil tudi identifikacijo z narodom. Kobarid je bil poleg nemščine, ki je bil zaradi Avsto-ogrske prisoten vsepovsod, zaradi bližine meje v stalnem stiku tudi z italijanščino in tako je bilo znanje slovenščine še bolj cenjeno.

Za tisti čas je bila Dragojila Milek zelo jezikovno izobražena, saj je pisala in govorila nemško, francosko in italijansko, brala je lahko tudi v hrvaščini in ruščini, poleg teh jezikov pa se je učila še latinščine (Koblar 1962: 348). Kljub skromni plači je bila naročena na *Zvon*, *Ljubljanski zvon*, *Vrtec*, *Učiteljskega tovariša* in na rusko *Njivo* (ibid.).

3.2 Čitalništvo

Pred ustanovitvijo čitalnice je v Kobaridu obstajalo zasebno bralno društvo (Iz Kobarida 1871: 1). Prva seja o ustanovitvi kobariške čitalnice je potekala 20. januarja 1867 v dvorani župana Antona Uršiča (Iz Kobarida 1867: 17), a je nato čitalniško gibanje za štiri leta zamrlo. Čitalnico sta spomladi leta 1871 spet ustanovila Ignacij Gruntar in Simon Gregorčič (Koblar 1962: 44), ki je tudi napisal čitalniška pravila (Šavli Kurinčič 1997: 171). Kobariška čitalnica pa ne bi mogla obstajati samo zaradi dveh zagnanih ljudi. Poleg Gregorčiča in Gruntarja so bili v teh prvih mesecih obstoja kobariške čitalnice pomembni tudi (Šavli Kurinčič 1997: 171):

- Fran Dominko – nadučitelj
- Nace Gruntar – visokošolec
- Anton Hrast – visokošolec
- Ivan Hrast – visokošolec
- Andrej Jakše – dekan
- Janez Kurinčič – bogoslovec iz Kobarida
- Izidor Pagliaruzzi – župan in deželni poslanec
- Franc Smrekar – kaplan na Libušnjah
- Ivan Stres – bogoslovec z Idrskega
- Andrej Žnidarčič – kaplan v Kobaridu.

Ti možje so bili zapisani kot prva in osrednja gonilna sila kobariškega čitalniškega gibanja. Zanimivo je dejstvo, da med njimi ni navedene nobene ženske, ki bi bila postavljena ob bok tem začetnikom.

Čitalnica je kmalu po ustanovitvi pričela s prirejanjem t. i. besed. Program je bil najpogosteje sestavljen iz nastopov pevskih zborov, deklamacij, gledaliških iger ter

poučnih in zabavnih govorov. Pomembnost teh bésed so povečevali tudi različni vidnejši gostje (Šavli Kurinčič 1997: 172). Do prve bésede je čitalnica združevala že skoraj 50 članov, dogovorili pa so se tudi, da bodo imeli enkrat tedensko poučne govore (Iz Kobarida 1871: 1). Čitalnica je delovala na podlagi prostovoljnih prispevkov in dela.

Prva béseda je potekala na velikonočni ponedeljek 10. aprila 1871, druga pa na binkoštni ponedeljek 28. maja 1871. Na obeh bésedah so bile v ospredju deklamacije ter gledališke igre. Nanje so prišli tudi gostje iz Ljubljane, Gorice, Tolmina, Kanala in iz Benečije (V Kobaridu 1871: 3). Bésede so nato redno prirejali še najmanj do leta 1873.

Simon Gregorčič je bil v čitalnici tudi pevovodja in je vodil deklamacije in gledališke igre (Šavli Kurinčič 1997: 171). Koblar navaja, da sta bili v tistem času izmed vseh njegovih učenk in čitalniških sodelavk najbolj vneti Ana Gabršček in Marija Ostanova (1962: 44).

Ko je prišla leta 1872 Dragojila Milek v Kobarid, je bilo čitalniško delovanje že v polnem zamahu. Kmalu se je pridružila čitalnici in bila več let njena tajnica, pa tudi pevka, igralka in režiserka (Dolenc 1989: 56). Več o njenem čitalniškem delovanju ni zapisanega in tako ne morem natančno opredeliti njenega vložka v čitalništvo ter kakšne vloge je imela pri organizaciji čitalniških prireditev.

V aprilu leta 1873 je Gregorčič odšel in čitalnica je izgubila nekaj zagona. Avtor članka iz leta 1876 piše o hirajoči kobariški čitalnici in jo primerja s plamenom, ki je »začel pojemat in omahovati, dokler ga ni sovražna sapa osebnega mrzenja in ž njo vred še kak drug nasproten piš popolnoma izpihnil« (Iz Kobarida 1876: 3). V nadaljevanju članka nato kobariške može poziva k spravi. Opredelitve nasprotji ter vzrokov nastale neenotnosti pa članek ne navaja.

Že v letu izida tega članka v *Soči* je prišlo v Kobaridu do sprave, ki je »vzdržala poltretje desetletje« (Marušič 1997: 79). Število prireditev se je povečalo in pri večini je za njihovo organizacijo poskrbela čitalnica. Ob praznovanju tridesetletnice njenega obstoja je imel Andrej Gabršček slavnostni govor, ki mu je sledila gledališka igra (Gabršček 1934: 53).

Dragojila Milek se je 7. aprila 1878 zagotovo udeležila tabora, ki se je odvijal prav v Kobaridu. To je bil za kraj zagotovo največji dogodek tistega leta, saj je zbudil zanimanje celotne Soške doline, svoje zastopnike pa so poslali tudi ostali deli Goriške (Gabršček 1932: 203). Tabor se je pričel ob tretji uri popoldan pred Žganovim dvorom pred 8000 glavo množico obiskovalcev (Občni zbor Sloge 1878a: 1). Bistvena misel zborovanja je bila: »V tvojem mogočnem varstvu, sivi velikan [Krn], smo in ostanemo zvesti slovanski sinovi skupne matere Avstrije« (ibid.). Iz odlomka je tako razvidno, da sta bili pomembni tako pripadnost narodu kot tudi državi. Govorniki so hvalili domačine iz Soške doline, ker kljub temu da živijo na skrajnih mejah, ostajajo zvesti Avstriji. Avstrijo so primerjali z ljubečo materjo, ki skrbi za svoje sinove, ti pa ji obljublajo večno zvestobo: »Dokler bo svet stal, ostane tudi Avstrija – a dokler bo Avstrija stala, hočemo tudi Slovenci ostati njeni zvesti sinovi, njeni neomahljivi stražniki na južni meji« (ibid.). Do cesarja Franca Jožefa so gojili takšno spoštovanje kot v cerkvi do Boga, saj je pred branjem njegovega pisma množica čisto utihnila, možje pa so si sneli z glav svoje klobuke (Občni zbor Sloge 1878b: 1). Po končanih nagovorih povabljenih govornikov se je ob sedmi uri zvečer pričela béseada, ki jo je pripravila čitalnica, po njej pa je sledila zabava v sobanah Žganovega dvorca, ki je trajala do jutranjih ur (ibid.).

Zaradi čitalnice so v Kobaridu zaživele slovenske gledališke igre, pesmi, plesi ter branje slovenskih časopisov in knjig. Čitalnica je imela ogromno povezovalno vlogo in je poleg šole skrbela tudi za izobraževanje ljudi, saj so brali knjige in časopise, ki si jih sami ne bi mogli privoščiti, učili pa so se tudi javnega nastopanja. Po mojem mnenju je bilo enako pomembno kot sama priprava na bésede tudi druženje krajanov, saj se s tem še krepí povezanost kraja.

4 Učiteljski celibat

Dragojila Milek je bila kot učiteljica zavezana učiteljskemu celibatu, katerega namen je bilo ohranjanje popolne zunanje podobe ter visokih moralnih norm za učiteljice. Vpeljan je bil leta 1869 z razglasitvijo 3. državnega ljudskošolskega zakona. Kršitev te prepovedi bi po zakonu iz 29. 4. 1873 pomenilo izgubo pokojnine, saj zakon navaja, da kdor:

»se pa prostovoljno službi odpove ali samooblastno službo popusti, zgubi pravico postavljen biti v pokoj. Za tako prostovoljno odpoved se jemlje tudi, ako se nadučiteljica ali učiteljica omoži brez dovolitve okrajnega šolskega oblastva.« (Heinz 1895: 495)

V praksi je to pomenilo, da so učiteljice s poroko dobile prisilno odpoved službovanja ter hkrati izgubile tudi pravico do denarnega dohodka – pokojnine.

Leta 1910 se je med tržaškimi učiteljicami vnela burna razprava o tej temi. Učiteljice so bile med seboj neenotne in so z različnimi argumenti zagovarjale tako strinjanje kot nasprotovanje učiteljskemu celibatu. Tiste, ki so zagovarjale poroke učiteljic, so menile, da »ima tudi učiteljica pravico do življenja, do mirnega družinskega kotička, kjer se naj v krogu svojih dragih odpočije po truda polnem delu kot njen moški kolega« (Tržačanka 1910a: 1). Zagovarjale so osebno svobodo in odločitve tako, da naj tisti, ki »ne čuti potrebe zakona /.../ živi sam, pa tudi umrje naj sam« (Slavica 1910: 1). Ker učiteljica ne poučuje samo otrok, ampak z nasveti pomaga tudi staršem, so menile, da »le omožena učiteljica more iz lastne izkušnje dajati /.../ nasvete glede negovanja otrok in gospodinjstva sploh« (Nova 1910: 3). Spraševale so se tudi, zakaj »neki naj bi opuščala učiteljica službo, ki ji je posvetila dokaj let priprav in ki jo izvršuje z ljubeznijo in razumom, samo zato, ker se namerava poročiti« (Gebanerjeva 1910: 2).

Na nasprotni strani je krog učiteljic celibat zagovarjal z argumenti, da »ženska, ki se poroči, ima itak zadostno opravila v lastnem domu« (O. S. 1910: 3), da učiteljica ne more »izvrševati dvojnega poklica kot učiteljica in mati« (Tržačanka 1910b: 2) ter da »bi marsikatera poročena učiteljica poučevala zaradi mesečne plače in ne zaradi priljubljenosti do šole in šolske mladine« (O. S. 1910: 3). Prav tako so menile, da poročene učiteljice »jemljejo zaslužek mlajši čili moči« (Gregoričeva 1910: 3), če tudi po poroki nadaljujejo s poučevanjem in svojega mesta ne odstopijo neporočenim.

Zagovornice celibata so bile tudi mnenja, da učiteljici po poroki ni več potrebno delati, če si najde pravega moža, in naj zato »učiteljica stopi v zakon le tedaj, ako si s tem izboljša svoje stališče, pridobi na ugledu, t. j., da jo mož vzdigne na višjo stopnjo socialnega življenja« (I. I. X+Y. 1910: 3). Učiteljice, ki so bile na strani ukinitve celibata, so temu mnenju nasprotovale s protiargumentom, da v zakonu možev naslov in zaslužek nista vse.

Prav tako je za zagovornice celibata poročena učiteljica slabša, saj je »delovanje učiteljice le takrat pravo in uspešno, ako je večina njenih misli in skrbi le v šoli« (O-anka 1910: 3). S tem argumentom so izpodbijale mnenje poročenih učiteljic, da lahko poročena učiteljica enako dobro poučuje kot neporočena. Močan argument za celibat so videle tudi v nosečnosti, saj naj bi s tem med poukom vznemirjale dečke in deklice. Nosečnost se namreč ne ujema z učiteljičino nalogo o najvišjem zgledu moralne spodobnosti. Druga stran je to trditev izpodbijala češ, da je to »nekaj vsakdanjega [ter] vedno in povsod vidnega« (Slavica 1910: 1).

Razprava v časopisu je počasi potihnila in tako je celibat ostal v veljavi do maja 1919, ko »poroka učiteljice ni več pomenila odpovedi službe« (Šuštar 2012: 81). Odprava učiteljskega celibata pa ni bila trajna, saj je leta 1926 Ministrstvo za prosveto določilo, da morajo učiteljice, ki se želijo poročiti, od ministrstva pridobiti posebno dovoljenje (Peček: 1993: 71). 1. oktobra 1937 je bil dokončno sprejet delni celibat (M. R. Muta 1938: 2). Vpeljava delnega celibata je sicer dovoljevala poroke učiteljic z učitelji, a v tem primeru so učiteljice prenehale prejemati draginjske doklade in stanarine (Peček 1993: 71), kar pomeni, da so pri izplačilu plače izgubile dodatek zaradi višanja cen življenjskih dobrin ter dodatek za plačilo stanovanja. Vse tiste učiteljice, ki so se že prej poročile z neučiteljem, pa so po uvedbi delnega celibata morale zapustiti službo (ibid.). Razlog za ponovno uvedbo celibata je izviral iz prepričanja, da so »učiteljice, ki so poročene z neučiteljem, velikanska ovira za pravilno nastanitev učiteljskega osebja« (Zakaj celibat 1937: 9). Če so bili namreč njihovi možje premeščeni na nova službena mesta, so se učiteljice pogosto preselile z njimi in so tudi same zahtevale premestitev na novo službeno mesto. Zagovornikom delnega celibata se je takšno ravnanje zdelo neprimerno in polno zapletov. Po drugi strani pa so menili, da je ločeno življenje učiteljice ter njenega moža »škodljivo za zakonsko skupnost« (ibid.). S tem ukrepom je država želela zmanjšati brezposelnost med učiteljicami, saj bi se s poroko z neučiteljem učiteljice odpovedale službi in bi s tem nastalo prosto delovno mesto za drugo brezposelno učiteljico.

Tokrat je bil odziv učiteljic enoten in so složno protestirale proti zakonu. Zagovarjale so tezo, da imajo poročene učiteljice to prednost, da razumejo ne samo težave otrok, ampak tudi njihovih staršev in jim lahko učinkovito pomagajo (K. L. 1938: 1). Glede poučevanja

po poroki so spregovorile, da »ni ne kaprica ne pohlep, ki prisili učiteljice, da ostanejo v večini primerov v službi tudi po možitvi, temveč [jih v to prisili] neizprosna socialna potreba« (Bič 1937: 1). Poučevanje po poroki pa ni dobro le s finančnega vidika, ampak tudi zaradi razlik med zaposleno žensko in gospodinjo, kar v članku poudarja K. L.:

»Žena v poklicu pojmuje življenje vse drugače nego žena, ki se ukvarja samo z gospodinjstvom. Poklic ji širi obzorje, omogoča ji razumevanje družabnih pojavov ter njihovo medsebojno povezanost. Skupno delo z drugimi razvija njen socialni čut, ki se je prej omejeval samo na oboževanje lastnih otrok. Spoznavati začne, da pomeni njen dobrobit tudi dobrobit njene okolice in obratno. /.../ Žena ni nikdar samo rodila in vzgajala otroke. Vedno je tudi s svojim delom prispevala k vzdrževanju družine. Če se je danes način pridobitnega dela spremenil, s tem nikakor ni postalo to delo samo na sebi za ženo nekaj nemogočega.« (1938: 1)

Zaradi množičnega protesta učiteljic in njegove neučinkovitosti, saj se je pokazalo, da ni uspešno sredstvo za reševanje brezposelnosti, je bil delni celibat »ukinjen 1. aprila 1939« (Peček 1993: 72). Od takrat kakršen koli učiteljski celibat ni bil več vpeljan in danes nimajo učiteljice nobenih normativnih določil o izbiri svojih partnerjev.

5 Prijateljstvo ali ljubezen?

Dragojila Milek je prišla v Kobarid jeseni 1872. leta, Simon Gregorčič pa je v Rihemberk odšel aprila 1873. V Kobaridu sta tako skupaj delovala in se družila samo pol leta. Dogodki, ki so se v tem času zgodili so usodno zaznamovali spomin in sloves Dragojile Milek, saj je po 140-ih letih še vedno prepoznana skorajda izključno po svojem odnosu s Simonom Gregorčičem. Pri branju različnih Gregorčičevih življenjepisov sem močno podvomila o njuni ljubezni. Menim, da so avtorji življenjepisov njun odnos močno romantizirali in ga predstavljali kot tragično zgodbo o pravi, a prepovedani, večni romantični ljubezni. Te interpretacije so se razširile tudi zaradi pomanjkanja virov in dokazov.

Da bi lahko interpretirala njun odnos kot prijateljski ali ljubezenski, moram najprej definirati¹ posamezna pojma, saj se ta dva pojma deloma prekrivata ter pri različnih interpretacijah pomensko variirata.

Prijateljski odnos je odnos med dvema posameznikoma, ki se imata rada, se v medsebojnem druženju dobro počutita, si delita skupne interese in dejavnosti, si pomagata in zaupata ter se čustveno podpirata (Ule 2009: 338). Vse te lastnosti so značilne tudi za osebo s katero smo v ljubezenskem odnosu, a s to razliko, da v prijateljskem odnosu ni seksualne želje (Ule 2009: 344). Zaljubljenost ali t. i. romantična ljubezen je začetna faza ljubezenskega odnosa in zajema »strastno pripadnost zaljubljene osebe oboževani osebi, visoko stopnjo čustvene in erotične vznburjenosti, idealizacijo ljubljene osebe /.../ in hrepenenje po bližini ljubljene osebe« (ibid.). Naj poudarim, da so te značilnosti rezultat »kulturno-zgodovinskih sprememb v dojemanju erotične ljubezni v zahodnem svetu« (ibid.).

Pri oceni odnosa med Dragojilo Milek in Simonom Gregorčičem mi je v pomoč tudi razčlenjenost različnih vrst intimnosti, saj je tako pri prijateljskem kot tudi ljubezenskem odnosu med posameznikoma nujno potrebna medsebojna bližina.

Vrste intimnosti sem povzela po Lenu Sperryju (2008: 77-78 delno po Bagarozzi 2001):

<i>Seksualna</i>	Obsega komuniciranje, izmenjavo ter izražanje občutkov, misli, fantazij in želja seksualne narave. Obsega tudi telesno bližino in stik, ki naj bi bila seksualno vznemirljiva in bi vodila v zadovoljitev. Lahko, a ne nujno, vodi k spolnemu odnosu.
<i>Telesna (neseksualna)</i>	Obsega telesno bližino in stik, ki ne vodita v genitalno spolno dejavnost; tj. objemanje, trepljanje in podobno neseksualno dotikanje.
<i>Psihološka</i>	Obsega komuniciranje, izmenjavo in razkrivanje osebnih podatkov ter občutkov o sebi. Lahko obsega razkrivanje človekovih upov in sanj, pa tudi strahov, skrbi in negotovosti. S tem daje podlago za zaupanje v odnosu.
<i>Intelektualna</i>	Obsega komuniciranje in izmenjavo pomembnih idej, misli ter prepričanj. Predpostavlja sposobnost za uživanje v vlogo drugega, tj. razumevanje sveta z njegovega zornega kota.
<i>Čustvena</i>	Obsega komuniciranje in izmenjavo tako pozitivnih kot negativnih občutkov. Predpostavlja

¹ Definicij, ki opisujejo ljubezenski/prijateljski odnos je več in se med seboj razlikujejo glede na časovne, družbene idr. Okoliščine. Uporabljene so definicije Mirjane Ule iz knjige *Psihologija komuniciranja in medsebojnih odnosov* (2009), zaradi njene preproste in razumljive razlage po obstoju seksualne/neseksualne želje, ki loči obe vrsti odnosov, saj gre pri celibatu ravno za prepoved sklenitve zakonske zveze in s tem tudi prepoved spolnih odnosov, ki v času Dragojile Milek izven zakonske zveze niso bili sprejemljivi.

	sposobnost vživljanja v občutenje drugega (empatijo).
<i>Socialna</i>	Obsega prijetne dejavnosti in doživetja z drugim. Lahko obsega na primer izmenjavo človekovih vsakodnevnih doživetij, razpravljanje o tekočih dogodkih in skupne obroke.
<i>Duhovna</i>	Obsega izmenjavo posameznikovih misli, občutkov prepričanj in doživetji glede duhovnih zadev ali težav. Lahko obsega tudi versko prakso, obrede, doživetja narave ali globoke osebne duhovne izkušnje.
<i>Celibatna</i>	Obsega vzajemno globoko prijateljstvo z osebo, s katero nismo v odnosu in s tem ne kršimo telesne in duševne nedotakljivosti.

Njun odnos sovпада z različnimi vrstami intimnosti. Zagotovo sta bila Dragojila Milek in Simon Gregorčič socialno povezana, saj sta skupaj delovala v kobariški čitalnici. Zaradi njune izobraženosti in pesniške ustvarjalnosti ju je povezovala intelektualna intimnost, saj sta morala svoja mnenja izmenjevati že zaradi skupnega čitalniškega delovanja. Opazne so tudi sledi duhovne, psihološke in čustvene intimnosti, saj sta skupaj hodila na sprehode, kjer sta se pogovarjala in si tako izmenjevala občutke ter misli. Menim, da sta se zaradi Gregorčičevega duhovniškega poklica pogovarjala tudi o verskih oz. duhovnih vprašanjih. Tezo o dolgih pogovorih potrjuje tudi pripoved Alojza Urbančiča: »Milekova je prvi čas, ko je prišla v Kobarid, stanovala v njihovi hiši pri Kotlarjevih. Gregorčič je prihajal večkrat pozno zvečer k njim v gostilno. Ko so že odpravili druge goste domov, so pustili Milekovo in Gregorčiča v gostilniški sobi do pozne ure« (Dolenc 1989: 57). Globok prijateljski odnos je pri Lenu Sperryju vključen v celibatno intimnost, kjer je enako kot pri definiciji Mirjane Ule značilna odsotnost spolnega odnosa.

Teorijo o ljubezenskem odnosu med Dragojilo Milek in Simonom Gregorčičem so avtorji Gregorčičevih življenjepisov bolj ali manj idealizirali. Janko Kos njun odnos opisuje kot »idealno ljubezen« (2002: 164) in »idealno prijateljstvo« (2002: 165). Branko Marušič in Jaro Komac sta njuno zvezo prav tako tolmačila kot ljubezen, ki je Gregorčiču »odganjala občutek osamljenosti« (1973: 10). Janez Dolenc se o njunem odnosu že bolj razpiše. Prične sicer s samo enim stavkom, da sta se »kmalu duhovno zblížala in se zaljubila« (1989: 55), nato pa svoj opis stopnjuje z besedami: »Ali je sploh mogoča na svetu lepša in čistejša ljubezen? Čeprav neuresničena, vendar v trpljenju in odpovedi izčiščena in utrjena, večna, segajoča preko groba. Samo ljubezen Bogomile se lahko primerja z njo« (1989: 61). S svojim opisom tako zadene točno v bistvo pojmovanja romantične ljubezni. Ivan Pregelj je edini, ki v svojem zapisu ni omenjal ljubezni, ampak je Dragojilo Milek opisal kot

Gregorčičevo »sorodno pesniško dušo [in] svoj "planinski cvet"« (1994: 7). Opis Mihaela Glavana po mojem mnenju že skoraj izgubi povezavo z resničnostjo, saj njuno zgodbo interpretira v tako skrajnost, da se bere kot tragična pripoved:

»Mladi Gregorčič je zorel kot človek in pesnik. Duhovno razvit in čustveno občutljiv je moral globoko razmisliti o življenju in smrti, o mladosti in minevanju, o sreči in bolečini, o hrepenjenju in nezadoščenosti. Splošno ljubezensko hrepenenje se je ob Dragojili Milekovi prevesilo v pravo intenzivno ljubezensko doživetje. To najbolj intimno pristno človeško čustvovanje /.../ je pri njem še posebej hitro tragično zazvenelo, ker je bilo v nasprotju z duhovniškim poklicem. Ljubezen je od obeh mladih terjala preveč nemira in odpovedi. Gregorčič je moral oditi iz svojega raja, Dragojila pa je ostala še dolgo v Kobaridu, preden se je vrnila v Ljubljano in sklenila svoje življenje leta 1890 pri starših. Globoko čustvo pa je obema vnemalo pesmi vse do konca.« (2006: XVI)

Kljub Koblarjevemu mnenju, da gre za ljubezen, pa napiše tudi Gregorčičevo in Dragojilino mnenje o njunem odnosu, saj pravi, da je »on [Simon Gregorčič] sam to srčno bližino imel za prijateljstvo /.../ in prav tako tudi ona [Dragojila Milek]« (1962: 45). Razen nekaj indicev v njunih pesmih sta o svojem razmerju molčala in mislim, da je tudi ta molk pripomogel k raznim špekulacijam in ugibanjem o njunem razmerju. S pregledom različnih razumevanj njunega odnosa je jasno, da sta na videz preprosta in lahko ločljiva pojma prijateljstva in ljubezni še kako nejasna. Obstaja mnogo različnih razlag in vsak avtor vztraja pri pravilnosti svoje. Pri tem ni razlik ali so definicije napisane v znanstvenih besedilih ali pa si jih med opravljanjem izmenjujejo ljudje med seboj. Tako je tudi o njunem odnosu vse od leta 1872 nastalo veliko različnih zapisov ter interpretacij njegovih pesmi. V pismih Dragojila Milek poda komentarje za vsako pesem posebej in tako so vzroki nastanka pesmi jasni.

Iz njene pesmi *Reka* ter njenega komentarja na pesem je razvidno, da je bil višek njunega razmerja poljub. Ampak kljub temu dejstvu je prehitro sklepanje o zaljubljenosti napačno, saj se tudi poljubi razlikujejo med seboj, po svojem pomenu in njihovi interpretaciji. Iz pesmi *Reka* je razvidno, da je poljub predstavljal končno dejanje njunega slovesa. Glede na to, kako je v pesmi poljub označen kot nekaj prepovedanega, menim, da sta se oba zavedala svojih odgovornosti ter omejitev, ki sta jima prinašala duhovniški ter učiteljski celibat. Njun odnos je vplival na nastanek nekaterih pesmi (na primer *Njegove oči*) in je

ostal prijateljski, saj sta si dopisovala tudi po Gregorčičevi premestitvi. Koblar zapiše, da Simon Gregorčič svoje premestitve v Rihemberk ni občutil kot kazni (1962: 349), ki bi sledila zaradi govoric o neprimernosti njegovega odnosa z Dragojilo Milek.

Kobarid je bil v tistem času manjše mesto. Menim, da se navada opravljanja in obrekovanja po vaseh in manjših mestih, kjer vsakdo ve o vsakomur vse in še več, do danes ni bistveno spremenila. Tako so se tudi v Kobaridu začele pojavljati govorice, ki niso potihnile. Oba sta bila vidna predstavnika družbenega življenja, zato sta bila še toliko bolj na očeh in vsaka podrobnost iz njunih življenj je bila krajanom pomembna in zanimiva. Dragojila Milek v pismu piše: »Zlobni svet je prej pripravljen obsoditi nego pripomoči k dobremu imenu« (1886: 3). To njeno mnenje velja vse do danes, saj mnogim ostane v spominu samo po svojem prijateljevanju s Simonom Gregorčičem, njeno poklicno, kulturno in literarno delovanje pa ostaja spregledano.

6 Poezija Dragojile Milek

Med raziskovanjem pesniškega ustvarjanja Dragojile Milek sem našla trinajst njenih pesmi. Dvanajst jih vsebuje knjižica, ki jo je poslala Josipu Cimpermanu in je datirana s 13. julijem 1887. To je edini ohranjen zvezek njene poezije, saj je ostale pesmi skupaj z Gregorčičevimi pismi po njeni smrti uničila sestra Viktorija. V obstoječih virih ni nikakršne interpretacije o vzrokih tega njenega dejanja, zato sem se odločila, da tudi sama ne bom ničesar ugotavljala, saj svojih ugibanj ne bi mogla podpreti z argumenti. Poleg samih pesmi je Dragojila Milek Josipu Cimpermanu poslala tudi svoje obrazložitve in opazke o pesmih, ki jih sama imenuje »šušmarije« (1887c: 1). Pesem *Zgodnja Cvetlica* pa je bila objavljena v *Ljubljanskem zvonu* leta 1887, pod njo pa se je podpisala s psevdonimom Črnogorka.

6.1 Tematsko-motivna analiza

V sedmih pesmih je prisotna ljubezenska tematika, a je potrebno poudariti, da gre za različne vrste ljubezni. Z izjemo *Ljubezni v Pastirju* so z ljubeznijo povezani občutki vedno

žalostni in tragični. V *Reki* in *Kozakovi nevesti* gre za prepovedano ljubezen, a s to razliko, da se lirski subjekt v *Reki* svoji ljubezni odpove, v *Kozakovi nevesti* pa je njuna ljubezen tako močna, da kljub prisilni ločitvi umreta sočasno. Tragična je tudi ljubezen v *Slovesu*, saj je že iz naslova razvidno, da gre za motiv odhoda in s tem ločitev zaljubljenec. Enostranska ljubezen v *Odgovoru* privede do zavrnjene snubitve, saj lirski subjekt že ljubi nekoga drugega. Prav tako sta žalostni tudi pesmi s temama domovinske (*Želje*) in materinske (*Mati*) ljubezni. V prvi gre za hrepenenje po domačih krajih ter željo lirskega subjekta po smrti v domovini, v drugi pa je materinska ljubezen opisana kot tista ljubezen, ki je edina večna in najgloblja. Medtem ko se bodo soproga in prijatelji čez čas potolažili, pa bo mati vedno žalovala za svojim umrlim sinom. Edina pesem z motivom srečne ljubezni je *Pastir*, saj se zaradi svojega usmiljenja do revne sirote z njo čez sedem let poroči.

Druga najpogostejša tematika je bivanjska in je prisotna v petih pesmih. V štirih pesmih je povezana z motivi iz narave, saj se v njej odražajo občutki lirskega subjekta ter njegovo izkustvo. Edina pesem, ki izraža pozitivna in harmonična občutja je *Jablan*, kjer lirski subjekt leži pod jablano in občuduje lepote narave. V pesmi *O svitu* je narava dinamična in je tisti faktor, ki človeku kaže nenehno minevanje časa. Pesmi *Zima* in *Zgodnja cvetlica* sta postavljeni v zimski čas, kjer je narava hladna, mirujoča ter zaradi krajših dni tudi temnejša. Narava je postavljena kot kontrast Bogu, ki je nad vsem in pomaga človeku, ki ga bo na koncu tudi obudil, tako da ne bo večno ostal zapisan smrti. Pesem *V spomin* je bila napisana ob smrti Antona Šeklija, ki je bil prav tako učitelj v Kobaridu. Lirski subjekt se sprašuje o vrednosti njegovega življenja, pomenu smrti, žalovanja ter posmrtnega življenja.

V pesmih prevladujejo krščanski motivi ter motivi iz narave. Oboji se med seboj pogosto prepletajo. Pogostejši so motivi iz narave, ki največkrat odražajo različna občutja lirskega subjekta. Hrepenenje je v pesmi *Želje* predstavljeno z opisovanjem naravnih lepot domačih krajev (strme zasnežene gore, bistri potoki, trate, slavčki, ribice, hladna senca pod trto, venček iz domačih cvetlic), žalost v *Materi* z vrbo žalujko ter veselje v *Jablani* z zeleno travo ter sproščujočim petjem ptic v krošnji. V *Zimi* in *Zgodnji cvetlici* so uporabljeni zimski motivi (npr. sneg, mrzlota, dolge noči, kratki dnevi), v pesmi *O svitu* pa motivi povezani s poletjem (npr. morje, veter, zrelo klasje, gozd).

Pri krščanski motiviki so uporabljene motivi angelov (*Slovo*), zvonov (*Želje*, *Kozakova nevesta*), pokopališča (*O svitu*) ter krščanskega usmiljenja (*Pastir*). V kar sedmih pesmih se v zadnji kitici pojavlja motiv priprošnje k Bogu (*Slovo*, *Jablan*, *Zima*, *O svitu*, *V spomin*, *Zgodnja cvetlica*). Motiv Morane v pesmi *V spomin* je prav tako verski motiv, le da ne izhaja iz krščanstva, temveč iz predkrščanskih verovanj Slovanov, kjer je boginji smrti ime Morana.

Sočasen preplet obeh vrst motivov je najbolj opazen v pesmi *Kozakova nevesta*, kjer sta opisani hkratni, a med seboj različni smrti obeh zaljubljenecv. Smrt moškega je poudarjena z motivi pustinje, vrana ter volkov, smrt ženske pa z motivoma cvetic in zvonjenja vaških zvonov. Obema pogreboma je skupna uporaba bele barve, saj je njega počasi zagrebel sneg, njo pa je na zadnjo pot pospremil sivolasi duhovnik.

6.2 Ubesevalni način

V pesmih se lirski subjekti pri ubesevalni naraciji največkrat poslužujejo naracije, a se pripovedi razlikujejo po vrsti razmerja med zgodbo ter lirskim subjektom. Tako v pesmi *Jablan* lirski subjekt govori o svojem preživljanju časa pod jablano, medtem ko v *Pastirju* narator pripoveduje zgodbo pastirja v tretji osebi ednine. Pri ubesevalni zgodbi o jutranjih aktivnostih vetra v pesmi *O svitu* svojo naracijo poživi s premim govorom ter tako še bolj posebej pojav vetra. Od vseh pesmi ima najdaljšo pripoved *Pastir*, saj v 33-ih dvovrstičnih kiticah bralec spremlja sedem let trajajočo zgodbo od pastirčkovega prvega usmiljenega dejanja do sirote pa vse do njegove poroke z njo.

V pesmih je večkrat uporabljen nagovor, ki je lahko dolg vse od enega verza do cele pesmi. V prvem verzu pesmi *Želje* je nagovor namenjen Kranjskim goram, v *Slovesu* pa človeku, od katerega se prvoosebni subjekt poslavlja, in Bogu. Ta nagovor obsega celotno zadnjo kitico. Nagovor Bogu v zadnji kitici vsebuje tudi pesem *V spomin*, ki v prvi kitici vsebuje tudi nagovor Morani. V *Zgodnji cvetlici* cvetlica v četrtem verzu prve kitice nagovarja sneg z besedami: »Belin, oj, skopni že!«. V celoti sta nagovora pesmi *Reki* in *Odgovor*. Prva nagovarja reko Nadižo, kar je razvidno iz Dragojilinih opomb o pesmi

(glej 1887c: 2), druga pa snubca, kjer mu lirski subjekt podaja odgovor na njegovo snubitev.

6.3 Lirski subjekt

Pri interpretaciji literarnih del v javnosti pogosto prihaja do mešanja avtorskega literarnega subjekta ter lirskega subjekta, ki se izraža v prvi osebi ednine. Poleg ohranjenih pesmi se je ohranilo tudi pismo z njenimi komentarji, ki vsebuje njena pojasnila za večino pesmi. Tako lahko z gotovostjo trdim, da gre pri petih pesmih za avtorski lirski subjekt. Pri nastanku pesmi *Želje* avtorica zapiše, da se ji je porodila med preživljanjem božičnih praznikov na tujem, ko se je spominjala »veselih božičnih praznikov v domovini« (1887c: 1). Pesmi *Slovo*, *Reki* in *Njegove oči* so povezane s Simonom Gregorčičem, kar potrjuje tudi dejstvo, da so bile vse tri napisane leta 1873. Prva je nastala ob njegovem odhodu iz Kobarida, pri drugi pa zapiše, da »je jasno povedano« (1887c: 2) ter da mora ime zamolčati (ibid.). Komentar k *Njegovim očem* je še skromnejši, saj napiše le, da »je v zvezi s 3. številko [Reki]« (ibid.). Avtorski subjekt je tudi v pesmi *V spomin*, ki je nastala ob smrti Antona Šeklija. Kljub temu da je pri *Materi* lirski subjekt moškega spola, je Dragojila Milek zapisala, da je pri pisanju te pesmi imela v mislih svojo mater, ki je žalovala za svojim najmlajšim sinom (ibid.) in zato menim, da je tudi pri tej pesmi avtorski lirski subjekt.

6.4 Fonetični stil

Verze vseh pesmi, ki so predstavljeni v spodnji tabeli, sem imenovala po dolžini in po mestu naglasa. Avtorica se je posluževala treh temeljnih ritmičnih enot – jambov, trohejev ter amfibrahov. Z izmenjavanjem verzov različnih dolžin, ki se največkrat razlikujejo le za en zlog, je pesnica sledila tedanjim literarnim konvencijam (Irena Novak Popov, pisno avtorici, 13. 1. 2015).

<i>Želje</i>	Nepolni verz iz štirih amfibrahov
<i>Slovo</i>	Verz iz štirih jambov
<i>Reki</i>	Izmenjevanje dvanajst- in enajstzložnih amfibrahov
<i>Njegove oči</i>	Verz iz štirih trohejev

<i>Pastir</i>	Verz iz štirih jambov
<i>Kozakova nevesta</i>	Menjavanje jambских šesterecev in sedmercev (šesterci so skoraj povsod v prvem verzu štirivrstičnice)
<i>Odgovor</i>	Izmenjevanje šest- in petzložnih amfibrahov
<i>Mati</i>	Vsi sodi verzi so jambски deveterci, vsi lihi pa jambски osmerci
<i>Jablan</i>	Izmenjavanje jambских osmercev in sedmercev
<i>Zima</i>	Izmenjavanje šest- in petzložnih amfibrahov
<i>O svitu</i>	Verz iz štirih jambov
<i>V spomin</i>	Izmenjevanje jambских devetercev in osmercev
<i>Zgodnja cvetlica</i>	Izmenjavanje jambских sedmercev in šesterecev

Več pesmi vsebuje tudi odstopanja od osnovne metrične sheme. Tretjemu verzu tretje kitice *Slovesa* je dodan predtakt, v isti pesmi pa sta po dva verza druge in tretje kitice hiperkatalektična. Konstanten ritem pesmi *Njegove oči* pri opisovanju njegovih oči še stopnjuje občutek spokojnosti in umirjenosti. V *Pastirju* pride do prekinitve osnovne metrične sheme na vsebinskem prelomu zgodbe, ko pastirček stori usmiljeno dejanje. Drugi verz sedemnajste kitice tako dobi predtakt in en vrinjen nenaglašeni zlog (/U/U-U-U(U)-U-).

Poleg odstopov od osnovne metrične sheme vplivajo na spremembe ritma tudi retorična vprašanja, apostrofe, eksklamacije in aposiopeze, ki pa jih natančneje obravnavam v poglavju o sintaktičnem slogu.

Največkrat so uporabljene zaporedne (prim. *Želje, Pastir, O svitu*), prestopne (prim. *Slovo, Reki, Jablan, V spomin, Zgodnja cvetlica*) in pretrgane (prim. *Njegove oči, Zima, Kozakova nevesta, Odgovor*) rime. Izjema je pesem *Mati*, ki je nerimana. Iz uporabljenih rim je razvidno, da je pesnica večinoma uporabljala tradicionalne sheme, ki so preprostejše in lažje berljive. Nekatero pesmi vključujejo tudi druge zvočne figure. Tako sta v *Zimi* in *Željah* rabljeni asonanci »narava zdaj vsa« in »zrla vaš kras« ter v *Pastirju* aliteracija »mrtvo materjo medli«. V pesmi *Njegove oči* isti verz združuje tako uporabo asonance kot aliteracije (**modro, mirno, milo, jasno**). Ker je Dragojila Milek zagotovo vedela, da je uporaba teh figur značilna tudi za Gregorčičevo poezijo, se je z njihovo uporabo v tej pesmi želela še bolj približati njegovemu spevnemu stilu pisanja (Irena Novak Popov, pisno avtorici, 13. 1. 2015).

6.5 Leksični stil

Avtorica se v večini pesmi poslužuje uporabe konvencionalnih metafor in metonimij. Največ jih je v povezavi s smrtjo in ljubeznijo. Tako je smrt zapisana kot spanje (*Želje*, *Zima*) ali kot posledica Moranine košnje (*V spomin*). Smrt na bojišču je v *Kozakovi nevesti* ubesedena kot »skočiti za smrtno rano«. Aluzijo na duhovnikovo blagoslavljanje groba ob pogrebu ima metafora »poškropiti s solzami« v *Pastirju*. V tej pesmi se pojavi tudi glagolska metafora »zaigra /.../ solzica«, ki opisuje pojavitev solz. Metaforična povezava srca z ljubeznijo v *Odgovoru* je splošno ustaljena in pogostokrat uporabljena tako v literarnem ustvarjanju kot v vsakdanjem življenju. V povezavi z njo je tudi metafora, da materi »ni mogoče umiriti srca«, saj pomeni, da je nemogoče preboleti izgubo svojega sina (glej *Mati*). »Tolažbe svit« v *Slovesu* je metafora po analogiji kjer žalost predstavlja temo, tolažba pa svit. Največja koncentracija metonimij je v *Jablani*, ko je jablana preimenovana v »zeleni dom«, ptice v »goste«, trava pa v »mehko posteljo«. Pesem *Zgodnja cvetlica* je alegorija, saj usoda cvetlice ponazarja težko človekovo življenje. Ob koncu življenja se cvetlica/človek obrne v »nebo« tj. Boga. *Zima* kot prispevka smrti je uporabljena tudi v pesmi *Zima*, kjer smrt prav tako ne pomeni dokončnega konca življenja.

Kot sem že prej omenila, je v zadnji kitici *Kozakove neveste* metaforična uporaba bele barve. Kljub temu, da v naši kulturi bela barva ni značilna za pogreb, pa v pesmi povezuje na videz nezdržljivi smrti obeh zaljubljenec; žensko pokoplje sivolas duhovnik, moškega pa sneg. Uporaba te barve pri opisovanju pogreba lahko kaže na to, da sta se zaljubljenca združila po smrti in da konec pesmi navsezadnje ni tako tragičen, saj smrt ne pomeni le konca, ampak tudi nov začetek.

Pogosto prihaja do personifikacij z naravo povezanih pojavov ter stvari (prim. veter v *O svitu*, reka v *Reki* in jablana v *Jablani*). Komparacij je malo. Najopaznejši sta »dražje kakor svitlo zlato« v *Reki*, kjer je srcu ljubezen dražja od dragocenih materialnih dobrin, ter »kakor vrtnar neutrudljivi« v *V spomin*, kjer je učiteljsko delo Antona Šeklija primerjano z delom vrtnarja, ki skrbi za svoje cvetje in odstranjuje plevel.

6.6 Sintaktični stil

V pesmih so najpogosteje uporabljene ogovorne figure. O uporabi nagovorov sem pisala že pri poglavju o ubesedovalnem načinu, zato njihovo obravnavo na tem mestu izpuščam. V *Slovesu* ter *Jablani* vzkliki poudarjajo močno vero lirskega subjekta in gorečnost njegove prošnje po božji pomoči (»Uteši vsem nam stok in jok!«, »Tolažbe svit prisij v srce!«, »Bog naj ti obilo plati!«). Eksklamacije, ki so tudi uporabljene kot goreče prošnje neki personificirani stvari so »O reka peneča!« in »O prosim te, molči!« v *Reki*, kjer so namenjene naravnemu pojavu, ter »Oj, skopni žel!« v *Zgodnji cvetlici*, ki je namenjena snegu. V pesmi *O svitu* so pogosto rabljeni pozivi vetra, ki simbolizira prebujenje duha in življenja. Retorični vprašanji sta rabljeni v pesmima *Pastir* ter *V spomin*. Vse te figure spreminjajo dinamiko branja pesmi ter tako s spremembo ritma kažejo težišča sporočilnosti vsake pesmi.

Uporaba ostalih figur je redkejša:

- Polisindeton
 - *Želje*: »Očeta in mater in brate«
 - *Pastir*: »Ceste in trate in polje«
 - *Zima*: »In polje in travnik«
- Asindeton
 - *Njegove oči*: »modro, mirno, milo, jasno«
- Anafora:
 - *Mati*: »Ni žal mi za prijatelja,
ni žal za ženo ne junaka«
- Anadiploza
 - *Kozakova nevesta*: »Odkar sta se ločila,
ločila ju na veke«

Izpusti samoglasnikov omogočajo nespremenjenost metrične sheme in so uporabljeni v petih pesmih. Najpogosteje se pojavlja apokopa in sicer v *Reki*, *Pastirju*, *Odgovoru* ter *Zimi*. V dveh primerih (*Pastir* in *Jablan*) je rabljena sinkopa, v *Odgovoru* pa afereza.

V pesmih prihaja do odklonov v pravopisnih in jezikovnih normah. Prvi vzrok je zagotovo pesniška svoboda, saj se je avtorica sama odločila na kakšen način bo ubesedila vsebino pesmi in jo podala bralcu. Drugi razlog je po mojem mnenju še neobstoje slovenskega pravopisa, saj je prvi, pod avtorstvom Frana Levca, izšel šele leta 1899, torej že po avtoričini smrti. Seveda pa je bila kot učiteljica in zavedna Slovenka zagotovo dobro poučena o uporabi slovenščine. Rada bi poudarila dejstvo, da so besedila njenih pesmi originalna in niso pravopisno posodobljena, kot se je to zgodilo vsem pesnikom, ki so postali klasiki in so njihova dela v številnih ponatisih in zbranih delih vedno znova posodabljali.

Skupni značilnosti vseh njenih pesmi sta uporaba velikih začetnic na začetku verzov ter pogosto zapisovanje naglasnih znamenj. Kot primer inverzije naj navedem »zvonovi vaški zdaj« v *Kozakovi nevesti*, kjer je v nasprotju s pravopisnimi pravili pridevnik zapisan kot desni prilastek. Danes se besedni zvezi »z Bogom« (*Slovo*) in »v Boga ime« (*Pastir*) zapisujeta skupaj kot z bogom in vbogajme. Manj znani sta »bagšnja« (*V spomin*), ki je sinonim za boginjo, ter »leca« (*Pastir*), ki je ime plačila za pastirje ob opravljeni paši.

6.7 Intertekstualnost

Pri pesmi *Jablan* se je avtorica naslanjala na pesem *Einkehr* pesnika in literarnega zgodovinarja Johanna Ludwiga Uhlanda, ki jo je izdal v zbirki *Gedichte* leta 1815. Od skoraj dobesednega prevoda njegove pesmi avtorica občasno odstopa zaradi ohranitve izvorniku enake metrične sheme. Dragojila Milek se je striktno držala vsebine pesmi in jo je drugače ubesedila oz. prevedla le v zaključnih dveh verzih pesmi, ki se v izvorniku glasita: »Gesegnet sei er allezeit von der Wurzel bis zum Gipfel!« (*Einkehr* b. n. l.).

Pesem *Pastir* po tematiki in načinu ubesedenja vsebine spominja na parabelo, saj pesem bralcu podaja moralni nauk. Avtorica je v to pesnitev vpletla svoje opažanje, da »se bogatin navadno revežu posmiha, a revež rad deli z bratom siromakom kar in kolikor premore« (Milek 1887c: 2). Pastirček je bil reven, a je vseeno usmiljeno pomagal deklici, s katero se je nato čez sedem let tudi poročil. Na ta način pesem podaja zgled o pravilnem ravnanju ter sporoča, da je človek za svojo dobroto tudi poplačan. Ta moralni nauk

vračanja dobrega z dobrim in hudega s hudim je v prilikah pogost. V prvem delu pesmi, ko gre pastirček iskat izgubljeni ovci, se kaže povezava s krščanskim verovanjem, saj pastirček spominja na lik Jezusa, ki je dobri pastir in skrbi za svoje ovce.

6.8 Vzroki za pozabo njenih pesmi

V literaturi je Dragojila Milek najpogosteje omenjena v povezavi s Simonom Gregorčičem in je kot pesnica popolnoma spregledana. Menim, da njeni neprepoznavnosti ter pesniške neuveljavljenosti botruje predvsem njen spol. Ženske pesnice so v »tradicionalno omejenem« (Novak Popov 2008: 113) literarnem sistemu zavzemale obrobno funkcijo in so samo v zelo redkih primerih predstavljene kot »sooblikovalke literarnih smeri in tokov« (ibid.: 115). V 19. stoletju je bila literarna uveljavitev ženskih avtoric skoraj nemogoča in tega se je zavedala tudi Dragojila Milek, ki je v pismu Josipu Cimpermanu zapisala: »Saj veš, da sem le ženska, katerej ni smeti višje vzpeti se« (1887c: 1). Drugi razlog njene pozabljenosti pa je po mojem mnenju dejstvo, da njene pesmi niso izšle v samostojnem zvezku. Če bi ji za časa življenja to uspelo, verjamem, da bi bila vsaj nekoliko poznana, čeprav menim, da bi v literarni zgodovini še vedno ostala neuveljavljena. Kljub morebitnem natisu njenih pesmi, bi imela za ponatis zares minimalne možnosti, saj besedil ženskih avtoric »založbe s praviloma moškim vodstvom niso ponatiskovale« (Sturm-Schnabl 1998: 100). Tudi zaradi teh razlogov se je skozi leta mnogo njenih pesmi izgubilo in uničilo ter je tako do danes ostal samo šopek trinajstih pesmi. Lahko se samo sprašujemo, kakšne pesmi so za vedno ostale v primežu preteklega časa.

7 Dragojila Milek po odhodu iz Kobarida

Čeprav je Dragojila Milek v Kobaridu službovala do leta 1889, je že nekaj let prej začela iskati službo drugod. Leta 1885 sta se sicer na Vrhniki izpraznili dve učiteljski mesti, a v pismu napiše, da »dvomi, da bo premeščena« (Milek 1885a: 6). Službo na Vrhniki ji je zaradi nevzdržnih razmer odsvetoval tudi njen oče, saj »ljudje ne spoštujejo učiteljice, ker je ena prejšnjih slabo luč pustila« (Milek 1885b: 2). Še naprej je ostala v Kobaridu in šele februarja 1887 piše o razpisu za pet novih služb za učiteljice (Milek 1887a: 1). Premestitve

tudi takrat ni dobila in čez pet mesecev v pismu sprašuje Josipa Cimpermana o službi na dekliški šoli v Ljubljani in ga prosi naj »vpraša prof. Levca, če bi se je lahko nadejala« (Milek 1887b: 1). Pismo z njegovim odgovorom ni ohranjeno, a dejstvo je, da službe v Ljubljani ni dobila.

Po treh letih iskanja nove službe, je bila konec leta 1888 naposled le uspešna. Josipu Cimpermanu piše o dekretu za službo v Podzemlju v Beli Krajini (1888: 2). Opisuje mu novo stanovanje v katerem bo imela »dve veliki sobi, kuhinjo s štedilnim ognjiščem, jedilno shrambo, klet in pred hišo nekoliko vrta« (ibid.). V Podzemelj je prispela 1. marca 1889 (Bačer 1969b: 10). Kmalu po prihodu piše o še nedokončanem stanovanju in da zato trenutno stanuje v gostilni (Milek 1889:1). V Beli krajini pa ni službovala dolgo, saj se je že 28. maja 1890 zaradi bolezni upokojila (Bačer 1969a: 8). Odšla je k staršem v Ljubljano, kjer je zaradi jetike umrla 22. julija 1890 (Umrla so 1890: 4).

Ob njeni smrti so sorodniki v *Slovenskem narodu* objavili zahvalo duhovniku J. Oblaku »za obiskovanje in tolažbo med boleznijo in v zadnjem uri« (Zahvala 1890: 4), objavljena pa sta bila tudi dva daljša nekrologa. Prvi je izšel prav tako v *Slovenskem narodu*. Napisala ga je neznana učiteljica, ki je nekrolog zaključila z besedami, da »nam [je] vedni vzor našemu trudapolnemu delovanju za narod, vero in dom« (Učiteljica 1890: 2). Avtorica je ob koncu izrazila tudi svojo prošnjo, da bi nekrolog ponatisnila *Tovariš* in *Popotnik*. Drugi nekrolog je napisal Josip Cimperman in je bil objavljen v *Ljubljanskem zvonu*. Dragojilo Milek opiše kot:

»Visoko naobražena, vendar brez vse smešne napihljenosti, vestna učiteljica, ali z ljubeznijo vladajoča mladim duhovom, pristna domorodka, vneta za vse pristno in vzvišeno, najblažja hči in sestra, vzorna prijateljica: tako živi in živi v lepem spominu dolgo med nami cenjeno ime Dragojile Milekove!« (Cimperman 1890: 572)

Odzivi časopisja kažejo na to, da Dragojila Milek ob svoji smrti ni bila popolnoma neznana ter da so jo spoštovali. Čeprav so o njej pisali samo dobro, pa je dejansko kaj kmalu padla v pozabo. O tem priča usoda njenega groba, saj Karel Bačer navaja, da je bil opuščen že pred letom 1915, sicer »njen nečak Vladimir Kaflič ne bi /.../ ugibal, da je

Dragojila umrla nekako pred 30 do 35 leti« (1969b: 10). Čeprav o resničnosti te trditve ni dokaza, pa zagotovo drži dejstvo, da danes ni več znano kje je Dragojila Milek pokopana.

8 Zaključek

Čeprav je o Dragojili Milek ohranjenega malo primarnega gradiva in je pri branju sekundarnega gradiva potrebna precejšnja kritična presoja, je jasno, da je bila mnogo več kot samo Gregorčičeva "planinska roža". Mnogi pisci jo predstavljajo zgolj kot zaljubljeno učiteljico, katere življenje je po njegovem odhodu v Rihemberk postalo nepomembno. Po preučitvi zbranega gradiva ter poznavanju njenega življenja in dela je jasno, da temu ni tako. Po Gregorčičevem odhodu je v Kobaridu delovala še šestnajst let in v tem času ni sedela križem rok ter, karikirano povedano, v solzah objokovala nesrečno ljubezen. Menim, da so ju z Gregorčičem bolj povezovali skupni interesi in prijateljstvo kot pa ljubezen. Ker pa je tematika prepovedane ljubezni zanimiva tema za opravljanje in problematiziranje, jo je v svoje zapise vključila večina avtorjev, ki so pisali o njima. To je zagotovo napravilo na bralce določen vtis in danes je veliki večini ljudi Dragojila Milek poznana samo po tem.

Vsi viri jo navajajo kot predano učiteljico in na ta način je vplivala na mnoge generacije otrok, ki so njene nauke vse življenje nosili s seboj, saj šola ni samo izobraževalna, ampak je tudi vzgojna ustanova. Ženske so bile in so mnogokrat še danes videne kot steber vzgoje otrok. Tako se po mojem mnenju tudi v tem "napredku" po večanju števila učiteljic še vedno vidi patriarhalna miselnost, da so ženske primerne zgolj za vzgojo in da niso zmožne doseči moške izobraženosti. Menim, da so se moški učiteljic dejansko bali, da bi zaradi svoje izobraženosti in dobro opravljenega dela v šoli spodkopale njihovo superiornost in bi s tem dokazale, da so enako dobre v poučevanju kot so oni in so jih zato omejevali ter jih diskriminirali. Moški so na ženske gledali kot na šibkejši in slabši spol. Menim, da je bil to le izgovor in hkrati pojasnilo zakaj so moški ženskam vsiljevali svoje vodstvo in nadzor, kar je položaj učiteljic še poslabševalo.

Potrdila se je tudi moja teza o spolni degradiranosti žensk, saj so bile plačane manj in so tudi težje napredovale po plačilnih razredih. Kljub temu pa ji je zaposlitev prinesla

zaslužek in z njim tudi določeno neodvisnost od moških, saj si je sama urejala način preživljanja prostega časa, ki bi ga kot poročena ženska morala prilagajati moževim željam. Njen spol pa ni vplival samo na njeno poklicno delovanje, ampak je tudi zaviral možnost pesniškega uveljavljanja. Nikoli ji ni uspelo izdati lastne pesniške zbirke in menim, da je to glavni razlog za tako majhno število do danes ohranjenih pesmi. Tiste, ki so ostale, mnogo povedo o njenem dojetju življenja ter kažejo njeno globoko religioznost in povezanost z naravo. Literarna zgodovina pa jo je skupaj z vsemi ostalimi ženskimi avtoricami pometla pod preprogo ter še naprej povečevala moško moč ustvarjanja in krojenja slovenske (literarne) zgodovine.

Pri raziskovanju njenega življenja in dela sem ugotovila, da je kljub zgodnji smrti pri 39-ih letih pustila pečat in čeprav ostaja v ozadju, menim, da našo zgodovino piše prav vsak izmed pozabljenih ljudi, ki so kakor močni in skriti temelji vsem znanim mogočnim osebnostim tako našega literarnega kot tudi kulturnega razvoja.

9 Seznam virov

Bačer, Karel

- 1969a 'V Podzemlju je službovala Gregorčičeva "planinska roža".' *Dolenjski list* 20(40), 2. 10. 1969: 8.
- 1969b 'V Podzemlju je službovala Gregorčičeva "planinska roža".' *Dolenjski list* 20(41), 9. 10. 1969: 10.

Bič

- 1937 'Delni celibat učiteljic.' *Učiteljski tovariš* 77(10), 25. 3. 1937: 1.

Cimperman, Josip

- 1890 'Dragojila Milek +.' *Ljubljanski zvon* 10(9): 572.

Ciperle, Jos.

- 1878 'Pedagogični pogovori.' *Učiteljski tovariš* 18(4), 15. 2. 1878: 50-52.

Einkehr

- b. n. l. 'Einkehr: Ludwig Uhland.' Spletni vir: <<http://www.versalia.de/archiv/Uhland/Einkehr.1238.html>>, 30. 11. 2014.

Gebanerjeva, Antonija

- 1910 'Celibat učiteljic.' *Učiteljski tovariš* 50(19), 13. 5. 1910: 2-3.

Gregoričeva, Marica

- 1910 'Moj odgovor' *Učiteljski tovariš* 50(16), 22. 4. 1910: 3.

Heinz, Fr.

- 1895 *Zbirka zakonov in ukazov o ljudskem šolstvu na Kranjskem*. Laibach: I. Kleinmayr & F. Bamberg.

I. I. X+Y.

- 1910 'Še o celibatu učiteljic.' *Učiteljski tovariš* 50(8), 25. 2. 1910: 3.

Iz Kobarida

- 1867 'Iz Kobarida.' *Domovina: List posebno za primorsko-deželne, pa tudi sploh slovenske zadeve* 1(4), 25. 1. 1867: 17.
- 1871 'Iz Kobarida.' *Slovenski narod* 4(44), 18. 4. 1871: 1.
- 1876 'Iz Kobarida.' *Soča: Organ slovenskega političnega društva goriškega za brambo narodnih pravic*, 28. 7. 1876: 2-3.

Iz krogov kranjskih učiteljic

- 1897 'Iz krogov kranjskih učiteljic.' *Slovenski narod* 30(260), 13. 11. 1897: 2-3.

K. L.

- 1938 'Anketa o celibatu.' *Učiteljski tovariš* 78(4), 27. 1. 1938: 1.

L. 1821 – 1915

- b. n. l. 'L. 1821 – 1915.' Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, OŠ Kobarid, PANG 389, t. e. 44, a. e. 35/1.

Milek, Dragojila

- 1885a 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana. Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 7. pismo.
- 1885b 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana. Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 8. pismo.
- 1886 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana. Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 10. pismo.
- 1887a 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana. Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 14. pismo.
- 1887b 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana. Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 16. pismo.
- 1887c 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana. Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 17. pismo.
- 1888 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana. Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 20. pismo.

1889 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana. Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 21. pismo.

Mrak, Andrej

2013 'Skrivnostna roža Simona Gregorčiča.' Spletni vir: <<http://www.rtv slo.si/kultura/razglednice-preteklosti/skrivnostna-roza-simona-gregorcica/322258>>, 29. 11. 2014.

M. R. Muta

1938 'Celibat učiteljic.' *Učiteljski tovariš* 78(3), 20. 1. 1938: 2.

Nova

1910 'Celibat učiteljic.' *Učiteljski tovariš* 50(7), 18. 2. 1910: 3.

O-anka

1910 'Še nekaj o celibatu, ki ni celibat.' *Učiteljski tovariš* 50(9), 4. 3. 1910: 3.

Občni zbor Sloge

1878a 'Občni zbor Sloge v Kobaridu.' *Soča: Organ slovenskega političnega društva goriškega za brambo narodnih pravic*, 12. 4. 1878: 1.

1878b 'Občni zbor Sloge v Kobaridu.' *Soča: Organ slovenskega političnega društva goriškega za brambo narodnih pravic*, 18. 4. 1878: 1.

O. S.

1910 'O možitvi tržaških učiteljic.' *Učiteljski tovariš* 50(6), 11. 2. 1910: 2-3.

Slavica

1910 'Možitev učiteljic sploh.' *Učiteljski tovariš* 50(8), 25. 2. 1910: 1-2.

Tržačanka

1910a 'Celibat učiteljic.' *Učiteljski tovariš* 50(5), 4. 2. 1910: 1.

1910b 'O možitvi tržaških učiteljic.' *Učiteljski tovariš* 50(8), 25. 2. 1910: 2-3.

Učiteljica

1890 'Dopisi.' *Slovenski narod* 23(182), 9. 8. 1890: 2.

Umrli so

1890 'Umrli so v Ljubljani.' *Slovenski narod* 23(167), 23. 7. 1890: 4.

V Kobaridu

1871 'V Kobaridu.' *Soča: Organ slovenskega političnega društva goriškega za branbo narodnih pravic*, 14. 6. 1871: 3.

Zahvala

1890 'Zahvala.' *Slovenski narod* 23(174), 31. 7. 1890: 4.

Zakaj celibat

1937 'Zakaj celibat za učiteljice.' *Domoljub: Slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo* 50(13), 1. 4. 1937: 9.

10 Seznam literature

Berginc, Janko

- 1956 'Gibanje prebivalstva na Tolminskem.' V: *Tolminski zbornik: Ob kulturnem tednu od 3. VII. 1956 do 10. VII. 1956*. Marjan Urbančič, ur. Tolmin: Odbor za izvedbo "Tolminskega kulturnega tedna". Str. 18-21.

Dolenc, Janez

- 1989 *Simon Gregorčič*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

Gabršček, Andrej

- 1932 *Goriški Slovenci: Narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice*. 1. zvezek. Ljubljana: samozaložba.
- 1934 *Goriški Slovenci: Narodne, kulturne, politične in gospodarske črtice*. 2. zvezek. Ljubljana: samozaložba.

Glavan, Mihael

- 2006 'Mala slikovna monografija.' V: *Zlata knjiga Simona Gregorčiča: Ob 100. obletnici pesnikove smrti*. Aleš Berger in Mihael Glavan, ur. Ljubljana: Mladinska knjiga. Str. I-LXXV.

Koblar, France

- 1962 *Simon Gregorčič: Njegov čas, življenje in delo*. Ljubljana: Slovenska matica.

Kos, Janko

- 2002 *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: DZS.

Marušič, Branko

- 1997 'Kobarid od leta 1848 do prve svetovne vojne.' V: *Kobarid*. Nada Osmuk, Slavko Ciglencečki, Franc Rupnik in dr. Kobarid: Kobariški muzej. Str. 67-83.

Marušič, Branko in Jaro Komac

- 1973 *Vrsno in Simon Gregorčič. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije*, 36.
Maribor: Obzorja.

Novak Popov, Irena

- 2008 'Slovenske pesnice v literarni vedi in izobraževanju.' V: *Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine, metode*. Boža Krakar Vogel, ur. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuj jezik. Str. 113-128.

Peček, Mojca

- 1993 'Feminizacija učiteljevanja 1869 – 1941.' V: *Šolska kronika: Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje: Glasilo Slovenskega šolskega muzeja* 26(1993): 61-73.

Pregelj, Ivan

- 1994 *Simon Gregorčič: Življenje in delo*. Nova Gorica: Branko.

Schmidt, Vlado

- 1970 'Osnovna šola in osnovnošolska zakonodaja pred sto leti.' V: *Osnovna šola na Slovenskem: 1869 – 1969*. Vlado Schmidt, Vasilij Melik in France Ostanek, ur. Ljubljana: Slovenski šolski muzej. Str. 9-30.
- 1988 *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem: III. (1848 – 1870)*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Serše, Aleksandra

- 2005 'Učiteljice, prve izobraženke.' V: *Učiteljice v šolskih klopeh: Zbornik ob 130. obletnici ustanovitve Slovenskega učiteljskega društva za dekleta v Gorici*. Vlasta Tul, ur. Nova Gorica: Pokrajinski arhiv. Str. 39-54.

Skočir, Simon

- 2008 'Zgodovina šolstva na Kobariškem.' V: *Osnovna šola Simona Gregorčiča Kobarid: 1968 – 2008: Zbornik ob 40-letnici šole*. Nataša Špolad Manfreda, ur. Kobarid: Osnovna šola Simona Gregorčiča. Str. 13-26.

Sperry, Len

- 2008 *Spolnost, duhovništvo in cerkev*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba.

Sturm-Schnabl, Katja

- 1998 'Ženska kot avtorica in lik v novejši slovenski književnosti.' V: *Jezik in slovstvo* 43(3), 1997/1998: 97-108.

Šavli Kurinčič, Anuška

- 1997 'Nastanek čitalnic na Tolminskem.' V: *Tolminski zbornik 1997*. Janez Dolenc, ur. Tolmin: Občina Tolmin. Str. 166-174.

Šuštar, Branko

- 2012 "'Žensko gibanje pri nas so veskozi vodile učiteljice.": Pogledi na prispevek slovenskih učiteljic h kulturnemu, socialnemu in narodnostnemu razvoju.' V: *Slovenke v dobi moderne*. Mateja Tominšek Perovšek, Božidar Jezernik in Jože Hudales, ur. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije. Str. 76-85.

Šverc, Alenka, Janez Mežan, Mojca Škrinjar in dr.

- 2007 *Slovensko šolstvo včeraj, danes, jutri*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Ule, Mirjana

- 2009 *Psihologija komuniciranja in medsebojnih odnosov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.

11 Seznam prilog

1. Želje
2. Slovo
3. Reki
4. Njegove oči
5. Pastir
6. Kozakova nevesta
7. Odgovor
8. Mati
9. Jablan
10. Zima
11. O svitu
12. V spomin
13. Zgodnja cvetlica

1. Želje (15. 12. 1872)²

Prerada bi vidla vas Kranjske goré,
Triglava snežnika še strme vrhé,
In belo Ljubljano, predragi moj dom,
Ki v lepem je kraji s prijaznim vrtom.
Šetala po tratah in zrla vaš kras,
V gozdiču tam čula bi slavčeka glas.
Šumeče potoke in vrelce bistré
Bi vidla v njih plavati rib'ce hitré.
V senci pod lôzo se rada hladíla
In cvetek domačih si venčeke víla;
Očeta in mater in brate, sestré,
Gomíle obiskala, prijat'lji kjer spé.
Bi čula zvoniti Ljubljanske zvoné,
Če sladko in ubrano kot nekdej doné,
Da oni k počitku mi slednjič pojó,
Družice domačne ko v grob me sprejmo.

² Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

2. Slovo (8. 6. 1873)³

Došél tedaj je oni čas,

Ko se ločiti nama je;

Da zadnjič vidim tvoj obraz

Občutim živo to gorjé.

Le z Bogom mi tedaj odrini,

Tje, kamor ti dolžnost velí,

Naj angelj v novej domovini

Zaželjen mir ti podelí.

Po novih hodil boš ravninah,

Zrl marsikatero rožico,

V zelenih vedi, le planinah,

Si najdeš rožico zvestó.

Vsliši prošnjo Ti o Bog,

Obriši milostno solzé;

Uteši vsem nam stôk in jôk!

Tolažbe svit prisij v srcé!

³ Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

3. Reki (1873)⁴

Turóбно šumiš mi o reka samôtna,
Pošiljaš prot' jugu penečo vodó.
Pokrila te v sanje zdaj noč je tihôtna,
Nad taboj razgrinja se zvezdno nebó.
Ob bregu stojim. Pogledujem v valove,
Ki pljuskaajo vedno v pečine bregóv,
A časih obrne okó se v svetóve,
Ki milo migljajo z nebésnih potóv.
V bližini imam pa – o reka penéča!
Srcé kar želí si in ljubi srčnó,
Kar dala osada, mu klónila sreča,
Kar dražje mu je kakor svitlo zlató.
Ti priča, o reka, ljubezni si vroče,
Zakrij med valove, kar videla si,
O prosim te, molči! Okó če se joče
Saj srce je srečno, imá kar želí.
V srcé je zapísala roka skrivnosti,
Mi zvesto ljubezen budila je v njem,
Poljub zapečatil je pota svetósti,
Za koja ti reka in jaz le še vem.
O molči in pričaj mi reka v samôti,
Saj zvezdice nebne to tudi storé,
Naj srce samó le ohrani v tihôti,
V trenutku le-tem kar občutilo je.

⁴ Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

4. Njegove oči (1873)⁵

Jézero so tvoje oči,
Modro, mirno, milo, jasno,
Gledala bi vedno vanje,
Rano v zori, v noči kasno.

V jezéru trêplje čudno,
Svitla zvezdica v zêni;
Zvezdica plamteča, žarka,
To je tvoja ljúbav k meni.

⁵ Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

5. Pastir (1878)⁶

Leži mi tu dolinica
Prelepa rodovitna vsa.

Cesté in trate in poljé
Se z gozdi mičnimi vrsté.

Pastirček pasel tu je mlad
Ovčice svoje mnogokrat;

Si vedno žvižgal ter vesel
Domače pesmice pél.

Z goslí o kresu se nek dan,
Da tropič svoj že íma zbran;

Ovčici dve zgubili se,
Iskati jih v šumo gre.

Ni dolgo tamkaj se mudíl,
Ovčici ljubi je dobíl;

A kaj je to? On sam ne vé,
Ovčici le bežali ste.

Za njima daleč še hití
Da čelo vroče se potí.

⁶ Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

Njegovo vgleda zdaj okó,
Skor' razvalino, kočico.

Si misli: »Kaj ta kočica
Je tukaj le osamljena?«

Pastirček truden in znoján
Vstopi v bajtico srčan,

Da malo bi se odpočil
In znojno čelo ohladil.

Ko vstopi v borno izbico,
Ugleda mlado deklico,

Ki stregla bolnej materi
Ležečej v smrtnej brítкости.

Usmíljenega on srca,
Želi storit' kaj dobrega.

V Boga ime je groš podal
Ki od zadnje lêce mu je ostal.

Domov hití z ovčicama,
Pa – srca je potrtega;

Ker vedno tare ga gorjé
Družin'ce osamele te.

Se z materjo je pogodíl,
Da ubogima bi kaj storil;

Bi smel postreči deklici
In njenej bolnej materi?

In mati je presrečna vsa
Nje sinčeka preljubega,

Na srce svoje materno
Pritisnila preradostno

V očesu pa jej zaigra
Srebernosvitla sólzica.

Napósled sinu še velí,
Naj s hrano tje v pomoč hití.

Pastirček rádostno želí,
Ubogima pomagati.

Al' groza. – V bornej koči hčí
Pred mrtvo materjo medlí. ...

Jo v zemljo zdaj polóžita
S solzami pa poškrópita;

Prosila ljub'ga sta Boga
Naj mami večni pokoj dá.

Hití pastirček z deklico
Pred svojo ljubo mamico,

Jo prosi, vzame naj le-to
Zapuščeno sirotico.

In mamica blagosloví
V krščanski oba pobožnosti.

Čez sedem let pa pred oltar,
V ljubezni srečen šel je par.

6. Kozákova nevesta⁷

Dva, ki ljubila se

Sta mogla prikriváti

Drug družega pustiti

Se mogla ogibáti.

Prešlá je vrsta let

Odkar sta se ločila

Ločila ju na veke

Usoda je nemila.

V izbí leži deklè

S cveticami obdano,

Ljubimec na bojišči,

Skočí za smrtno rano.

So svojci jókali

Družice nje, zaman,

A mrtvega ljubimca

Obkrakal je le vran.

Zvonovi vaški zdaj,

K pogrebu so zvonili,

V daljnjej tam pustíni

Volkovi so tulili.

⁷ Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

Dekl'ico opremil je
Duhovnik sivolasi;
Ljubimca pa v pustini
Zagrebel sneg po'casi.

7. Odgovor (1879)⁸

Velike dobrote
Obetaš mi ti
Če zvesto te ljubim
Do konca vseh dni.

Ljubilo bi vedno
Te moje srcé
A tare in stiska
Ga eno gorjé.

Goreče te prosim
Le nehaj ljubít',
Ker 'z naju ljubezni
Ne more nič bit'.

Oddano že davno
Je moje srcé,
Zato naj le drugo
Se vname za te.

⁸ Milek, Dragojila
1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

8. Mati⁹

Se v vojnem času meni zdí,
Da, žrtva ko na žrtvo pada,
Ni žal mi za prijatelja,
Ni žal za ženo ne junaka.
Soproga že utoláži se,
Pozabi se prijatelja.
Edino bitje le poznam,
Srcé ki trlo mu bo vedno!
Na licemérnem svetu tem,
Ki poln gorjá je in britkosti,
Spoznal kot čisto eno sem;
To uboge matere solzé so,
Za sinom umrlem v tujini. –
V nesreči takej ni utéhe,
Ni moč jej umiriti srcá,
Kot vrbi močni, žalujočej
Visečih vej kdaj dvigniti.

⁹ Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

9. Jablan (po Uhlandu)¹⁰

Nekoč gostil me je ljubó
Gostník visoke cêne,
Za vrh imel je jabelko
Spod vejice zeléne,

Je jablan bila ta gosták
Pod njo sem počivála,
Pretečno hrano, sok sladák
Z veseljem sem vživála.

Na nje zelenem domu je
Zlo' drobnih gostov bilo,
Skakljali so, zibali se
Ter pevali premilo.

Ko v mehko póstelj vležem se
Pod njo, v zeleno travo,
Odene sama jablan me,
Si svojih vej goščavo.

In ko po dolgem vprašam jo,
Nad ménoj zašumáti,
In dém dobrotnici zato:
Bog naj ti obílo plati!

¹⁰ Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

10. Zima¹¹

Približala zima

Se letos je žé,

Pripravimo takaj,

Kožuhe gorké.

Ne sije zdaj solnce

Več tako gorkó,

Mrzlôta pritiska

Brezmejno hudó.

Le kratki so dnevi

In dolge nočí,

Ledeva družina

Okoli pečí.

Snežena odeja

Pokriva zemljó,

In polje in travnik

Počiva pod njo.

Tud' pevci krilati

Več ne žvrgolé,

Iz svojega jazbec

Brloga ne gré.

¹¹ Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

In tako počiva,
Narava zdaj vsa,
Dok solnčece gorko,
Življenje jej dá.

Enako gre človek,
Počivat' ter spí,
Da Oče ga večni,
V dan sodbe zbudí.

11. O svitu (1887)¹²

Iz morja veter dvignil se
Rekoč: »Meglâ, razpraši se!«

Pozdravlja barke, zabučí:
»Mornarji, kviško! Dan zori!«

Na kôpnem zdaj na vse strani
Zaóri klic: »Se že daní!«

Zaukaže gozdu: »Zdrami se!
Poganjaj čvrsto lističe!«

In rahlo ptičkom zapihljá:
»Slavite s petjem stvarnika!«

Pokliče v vasi tud' ljudi:
»Se delati zeló mudí!«

Šepeče klasju zrelemu:
»Nagni se v jutru mlademu!«

V zvoniku uri zašumi:
»Nam oznanuj, da čas beží!«

Prežalostno vrši navkriž,
Kjer redno je pri križu križ:

»Še ne! – Ležite, dokler vas
Poklical bo trobente glas!«

¹² Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

12. V spomin (g. Anton Šekli-ju + 21. 1. 1885)¹³

Morána, oj kaj si storila

 Bagšnja neusmiljena?

Iz kraja nam si pokosila,

 Predragega učitelja.

Tovariš bil nam ljubeznivi,

 Ves vnet za šolo, je skrbel,

Kakor vrtnar neutrudljivi,

 Da cvetja ne zatré plevel.

Kolegi, znanci žalovali

 Za milim so prijateljdom,

Solzé so starši prelivali

 Za dragim svojim Tonetom.

A kaj pomaga žalovati?!

 To volja Božja je bila,

Bog, daj mu mirno počivati,

 On prosi naj za nas Boga.

¹³ Milek, Dragojila

1887 'Korespondenca Josipa Cimpermana.' Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
Rokopisna zbirka in zbirka redkih tiskov, Ms484, 18. pismo.

13. Zgodnja cvetlica¹⁴

Glavico primolila

Cvetlica iz zemljé,

Boječe je prosíla:

Belín, oj, skôpni žé!

Sneg mrzli ne posluša

Nedolžne prošnje glas,

Ustaviti izkuša

Siroti žitja čas.

Pomládno solnce sije,

Raztáplja srd snegá,

In željni se odkrije

Cvetlíci kras svetá.

Trpín premnog na svéti

Ne vé, kaj je radóst,

Doklèr mu je živéti

Zatíra ga bridkóst.

Naj tožbe glas zavzdigne,

Posluša svét hladnó,

A kvišku upe dvigne,

In vsliši ga nebó.

¹⁴ Milek, Dragojila
1887 'Zgodnja cvetlica.' Ljubljanski zvon 7(3): 154.

POVZETEK

V diplomskem delu obravnavane teme tvorijo kronološko obravnavo življenja in dela Dragojile Milek. Cilj pričujočega dela je osvetlitev njenega poklicnega in kulturnega delovanja ter pesniškega ustvarjanja, saj se večina literature osredotoča samo na njen odnos s Simonom Gregorčičem.

Učiteljsko pot je začela v Kobaridu, kjer je ostala skoraj vse svoje življenje. Etnološki del diplomskega dela obravnava tako splošni položaj učiteljic v šolstvu kot tudi njen položaj na kobariški šoli ter vlogo, ki jo je imela pri kobariškem čitalniškem gibanju. Posebno pozornost delo posveča poglavju učiteljskega celibata, ki mu je bila Dragojila Milek zavezana. Na Simona Gregorčiča gleda z njene perspektive in ugotavlja, da je v literaturi prisotno pretirano povečevanje in romantiziranje njunega odnosa.

Slovenistični del diplomskega dela obsega analizo njenih trinajstih ohranjenih pesmi z vidika tem in motivov, ubesedovalnega načina, lirskega subjekta, fonetičnega, leksičnega in sintaktičnega stila ter intertekstualnosti. Pri vsakem parametru nekaj pesmi izstopa in tem namenja še podrobnejšo obravnavo.

Rezultat preučevanja njenega življenja in dela je tudi ugotovitev o vplivu spolne diskriminacije na neprepoznavnost Dragojile Milek. Kot ženska ni imela možnosti tako za poklicno napredovanje kot za literarno uveljavitev, saj so v obeh sferah prevladovali moški, kar je vplivalo tudi na dejstvo, da njene pesmi niso bile objavljene v samostojni pesniški zbirki in so bili po njeni smrti rokopisi mnogih pesmi uničeni ali izgubljeni.

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, _____

Sara Pirih

Izjava kandidatke

Spodaj podpisana _____ izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno in dovoljujem objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum:

Podpis: